

Boj rdeči tajnosti

Nobeno gibanje, zlasti pa nobena revolucija ne more uspeti brez mistike, to je brez nečesa, kar je za množico, katere hoče zajeti, skrivnost. Mistika je lahko v ideji gibanja ali v njegovi obliki.

Gibanja, ki niso imela mistike v ideji, so si jo skušala ustvariti v organizaciji, zakaj začetniki in voditelji le-teh so se zavedali, da se pravi fanatizem, potreben za zmagoovitost gibanja, more roditi le iz mistike.

Komunizem je od vseh idej, ki so se kdaj uveljavljale v gibanjih ljudstev, najmanj mistična, ker je njegovo bistvo materializem, njegovi cilji materialistični, sredstva za dosego ciljev še boj materialistični.

Njegovi začetniki in poznejši prvaki so pri prvih poskusih uveljavljanja spoznali, da je množicam, katere naj bi pridobili zase, da bi jim pomagale do »zadnje resničnosti svetov«, to je do oblasti in posesti, neogibno potrebna mistika, ki jih bo vlekla v komunizem in v boj za njegovo zmago.

Ker mistike v ideji, ki načelno zametava sleherno materialistično ideološko prvine, ni bilo, so si jo morali ustvariti v obliki svojega dela.

Ustvarili so si jo tako, da so za prvo zapoved vsega svojega dela postavili tajnost. Ne tajnost v tem smislu, da bi komunizem sam na sebi skrival, temveč v tem smislu, da mora vse njihovo organizacijsko delo bodisi v razdobju priprave, bodisi v razdobju zmage biti obdano s skrivnostnim sojem zarotništva.

Tajnost, zarotništvo, konspiracija, to je geslo, ki ga je vsakdo, kdor je moral prebiti kaj časa v rdečih organizacijah ali v rdečih oboroženih krčdelih, slišal najprej in največkrat. Varovanje tajnosti je tam zapoved, izpolnjevanje katere je morda še bolj brezpogojno kakor zahteva po trdnem komunističnem prepričanju.

Skušnje po vsem svetu so jih potem naučile, da je prav v tej tajnosti ali konspiraciji, kakor pravi temu njihov strokovni slovar, eden poglavitnih pogojev za uspeh njihovega prvarniškega dela.

Z mistiko to tajnost množicam nadomeščajo mistiko kakršne koli vere in delajo iz komunizma, uničevalca vsake religije, prav za prav versko gibanje. Tako so delali povsod, tako delajo tudi pri nas.

Konspiracija kot prvi pogoj slehernega uspeha zahteva najprej, da ne le nasprotniki, temveč niti navadni komunistični borce ne ve, kdo rdečo stvar vodi. Na samo voditelji, temveč tudi ljudje iz rdeče črede morajo imeti izmisljena imena ter jih spremeniti takoj, ko bi se razvedelo, kdo se za tem ali onim imenom v resnici skriva. Tajni morajo biti prav vsi načrti, pa naj se tičejo velike strategije ali revolucije ali lupljenja krompirja prihodnji dan ali skrivanja lastnih mrljev. Tajno mora ostati vse, kar se v rdeči gozdni družbi dogaja, govori ali kuje.

To varovanje tajnosti, ta komunistična konspiracija, ni kaka otročja, indijanarska igra. Narekujejo jo poleg gornjega tudi načelni globoki razlogi in taktični razlogi.

Dokler nihče ne ve, kdo vse se skriva pod izmisljenimi imeni, do tedaj je komunistom zelo olajšano vse propagandno in organizacijsko ter zarotniško delo ne v gozdu, temveč sredi zakonite družbe. Posamezni voditelji lahko žive dvojno ali celo trojno življenje in izpolnjujejo najvažnejše naloge sredi nič slutečih poštenjakov.

S pomočjo te tajnosti komunisti skrivajo svoje dejansko število in pravo silo ter vzbujaajo v javnosti dočela zmotno prepričanje o tem, koliko jih je. Zaradi tega organiziranega in z največjo strogostjo izvajane varovanja tajnosti lahko tedaj, ko jih je le neznatna peščica, nastopajo kot sila, zavajajo in plašijo nepoučene ljudi ter spravijo v pogon gibanja, ki bi jih sicer sprlo svojega resničnega števila nikoli ne mogli. S pomočjo te tajnosti hlinijo, da so sila in da so večina.

Po drugi strani se z varovanjem tajnosti o tem, kdo so voditelji, pobudniki ter izvajalci revolucionarnih načrtov hočejo tudi zavarovati pred odgovornostjo in kaznijo za primer, da bi bili zajeti, ali da bi jim stvar spodletela. S tem si omogočajo svoje nastope tedaj, ko bi spet prišel čas, ter tolikokrat razbite silo znova organizirajo in zbero.

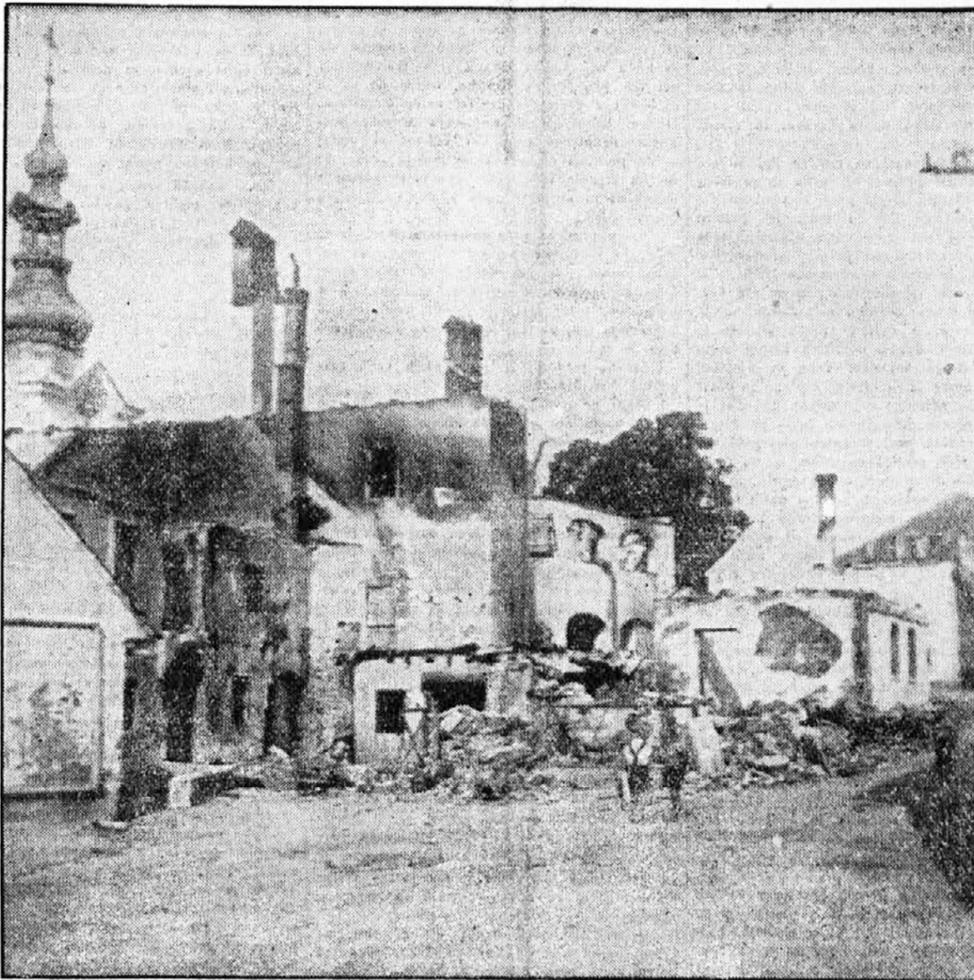
Kako bistven pomen za uspeh svojega dela pripisujejo komunisti tej konspiraciji, nam najrazločnejše dokazujejo njihova navodila sama. Zadnje glasilo Centralnega komiteja KPS »Delo« je pričelo gledate tega načelni članek, ki pravi:

»Spritno širokega razmaha množičnih vezi, ki jih ima naša Partija, in spritno številnih linij akcijskega ter političnega dela, ki ga morajo opravljati naše partijske organizacije in njihovi funkcionarji — je zadnje čase občutno oslabil naša partijska konspiracija.

Pojav oslabilosti partijske konspiracije moramo označiti kot silno nevaren pojav. Glavni udarci vseh naših sovražnikov so namreč naperjeni prav proti naši Partiji. To pa še ni vse. Partijo besno sovražijo in ji poskušajo z vsemi sredstvi na slehernem koraku škodovati tudi domača reakcija (namreč zavazniki komunistov v OF — op. pisca).

Oslabliti partijsko konspiracijo se potemtakem pravi vodilno silo osvobodilne borbe nezaščiten izpostaviti udarcem zunanjih in notranjih sovražnikov. Hkrati pa pomeni podcenjevanje partijske konspiracije tudi politično podcenjevanje vloge naše Partije in dejstva, da postajajo sovražniki Partije z vsakim dnem bolj zagriženi in podležji.

Razgibanje množično delo in številne smeri partijskega udejstvovanja ne morejo in ne smejo biti izgovor za slabo konspiracijo. Res je sicer, da se v poletu množičnega gibanja množe tudi »protikonspirativne izkušnje«, toda prav tako je neizpodbitna resnica, da hudi ravno množični razmah najširše možnosti za utrditev partijske konspiracije.

Die Spuren der roten »Befreiung« zu Selsenberg in Niederkrain. — Sledl rdečega »osvobojenja« v Žužemberku na Dolenjskem.

Polom na vseh črtah

Iz Stockholma poročajo, da je boljševiški tolovaj, ki poglavar Tito podal novo izjavo, polno najhujših obtožb proti zahodnim velesilam. Obtožuje ju, da sta ga pustila na cedilu, čeprav sta imeli v neposredni bližini na razpolago vojaške postojanke in veliko možnost, da bi mu poslali gmotno vojaško pomoč.

Priznava, ki prihajajo iz angleških in ameriških krogov, povedo, da se zadnje dni v vedno večjem obsegu pojavljajo znamenja utrujenosti in izčrpanosti v tistih plasteh, od koder je Tito dolejal svoje pristaje in dobival pomoč. Njegova »vojska« je bila zaradi hudih izgub v zadnjih dneh občutno skrčena.

Sploh je položaj tolovajev postal zelo kočljiv. Oglasila se je celo trditve, da je Tito sam ranjen. Celotne izgube tolovajev vseh vrst, katerih položaj označujejo za kočljiv, cenil neki angleško-ameriški prikaz na sto tisoč mož.

Do krize obeh tolovajev in terorističnih tolp, pravi ta prikaz dalje, bi bilo prišlo še dosti prej, ako ne bi Badoglieva kapitulacija dobavljala tolovajem novih ljudi in vojnega blaga. Končno je Tito zavoljo nesrečnih vojnih nastopov v novembu, decembru in januarju izgubil veliko vojnega blaga in ljudi.

Sovjetski tisk ogorčeno trdi, da so Angličani in Američani »izdajalec« Mihaljoviču dajali veliko pomoč, Tito pa pustil na cedilu. Boljševiški list na švedskem »Ny

Dag« očitno zahodnim silam, da sta z mrom pripravljeno pomagati reakcionarnim silam v Jugoslaviji. Poljski list, nikdar pa ne »demokrat«, iz tega zavijanja se vidi, kako kočljiv položaj je nastal za Tita.

Vsa stvarna poročila, ki prihajajo bodisi iz predelov bivše Jugoslavije, bodisi s slovenskega ozemlja, potrjujejo, da je položaj komunističnih tolp na Balkanu res tak.

Nemške čete so te dni osvojile in očistile Jadranski otok Hvar, ki so ga komunisti imeli v oblasti od septembra dalje. V zahodni Bosni čiščenje ugodno poteka. V vzhodni Bosni so bili ostanki Titovih tolp krvavo pobiti pri Tuzli. Iz Like so očistili oddelki udarili čez Velebit do obale ter osvojili mesto Senj.

V srednji Bosni so zadnje dni rdeči banditi imeli okoli 2000 mrtvih, zajetih pa jih je bilo 400. Nemške čete so dobile v roke več topov, dosti strojne, ogromno pušk in veliko različnega vojnega blaga. Mesto Jajce, prestolnica rdeče vlade, je v nemških rokah.

Hude izgube so nemške čete prizadele tudi tolovajskim ostankom na dalmatinski obali nasproti Korčule, kjer je bilo 463 komunistov mrtvih, 368 pa ujetih. Nemški oddelki so dobili v roke ogromno najrazličnejšega vojnega blaga.

Kakih 2500 komunistov je iz vzhodne Bosne skušalo pobegniti v Srbijo, a so jih

oddelki srbske državne straže s pomočjo prostovoljskih oddelkov krvavo odbili in jih preganjajo naprej.

Na vseh področjih bivše Jugoslavije pri uničevanju komunističnih tolp obilno pomagajo tudi domači prostovoljski oddelki.

Kakšen je položaj banditov na naših tleh, najbolj zgovorno priča izjava nekega tolovajskega prvaka dne 21. januarja letos. Ta je dejal:

»Ko že mislimo, da imamo zmago v rokah, se vedno pokaže nova ovira. Predlanski nam je zmago prepredila »bela garda«, zdaj pa ti prekleti domobranci. Z neorganizirano »bela garda« smo pomedli, a drugače bo z domobranci, ki so, kakor pravijo, docela vojaško organizirani. Najhuje pa je to, da so nas ljudje že stili. Ničesar nam ne daje prostovoljno, vse je treba vzeti s silo. Kolonejo nas kakor hudiče, češ da smo mi krivi te nesreče.«

Tragično, vendar v bistvu zelo resnično označuje položaj rdečih tolp na slovenskem ozemlju izjava komunistov, ki se je v Novem mestu javil domobranski posadki z orožjem in s... harmoniko. Dejal je:

»Pri partizanah je muzike konec. Vse je v razkroju, vse raztrgano, ozelbo in prestradano. Moštvo si želi čimprejšnjega konca in da bi se vrnilo domov. Partizani so odgnali...«

Vprašanje konspiracije je seveda preobširno, da bi ga lahko na tem mestu v celoti in podrobnostih obdelali. Zato se omejujemo le na nekaj najzanimajših primerov rešitve konspiracije.

1. Marsiko se so partijske organizacije in partijski aparat po vsem razkriju pred celotno Osvobodilno fronto in našimi sodelavci v OF. To je popolnoma napačno in zelo nevarno. Ne gre tukaj za vprašanje večjega ali manjšega zaupanja posameznim našim sodelavcem. Gre za dejstvo, da je Partija nelegalna avantgarda, in za načelo, da sme v nelegalnih okoliščinah vsakdo vedeti samo to, pri čemer je neposredno udeležen, oziroma, za kar je odgovoren. Tem bolj je treba spoštovati to načelo še glede na to, da je OF kljub svoji nelegalnosti vendarle množično gibanje.

2. Partijski so čisto politično lahkoverni in nalvni, ko gre za »sodelavce«. — Na jasem si je treba biti, da se je prenekateri sovražnik naše Partije potuhnil, ko smo ga politično razgledali in organizacijsko potokili. Proti takim elementom v OF je treba sploh povečati tako politično kakor konspirativno budnost.

3. Partijski funkcionarji premalo skrbijo za svojo osebno konspiracijo in se brez potrebe podajajo na vse mogoče in nemogoče sestanke ter kontakte. Posledica je, da jih spoznavajo konfidenti in provokaterji.

4. V množičnem kakor tudi v notranjem partijskem delu se partiji dostikrat predstavljajo pod pravim imenom, namesto da bi uporabljali nelegalna psevdonime.

5. V partizanskih četah, zaporih in konfiscijah obstojajo še vedno pojavi klepotavosti

in pripovedovanja konspirativnih tajnosti. To je ena najnevarnejših, objektivno izdajalskih razvad.

6. Pravilno linijo hitrega sprejemanja novih članov v Partijo in neglega dviganja mladih kadrov ne spremljata zadostna osebna kontrola in preverjanje novih članov in funkcionarjev. V tem je resna nevarnost, da se vrinejo v partijske vrste konfidenti okupatorjev in domačih sovražnikov Partije.

7. Isti ljudje so dostikrat neposredno zaposleni na raznih, med seboj sicer konspirativno ločenih delovnih sektorjih, kar omogoča, da se provala (odkritje — op. pis.) z enega sektorja širi na druge sektorje.

8. Razpaslo se je nekonzspirativno sestajanje po cestah in na stalnih krajih, kar daje policijskim organom možnost uspešnega opazovanja.

9. Preventivni ukrepi proti metodi potprijivega in sistematičnega opazovanja, ki jo uporabljajo sovražniki, so sploh nezadostni. Dejstvo, da sovražniki nekaj tednov ne »posežejo vmes«, uspava partije in aktiviste, da se po stari »preizkušeni« metodi lepo nalvno sestajajo na istih krajih in na isti način, čeprav so opazovani.

10. Stanovanja, kamor zahaja večje število partijcev in aktivistov OF bodisi po poslu, čisto pa tudi samo na klepetanje, so najpogubnejši izvor za provala.

11. Kurirski aparat je mnogokrat preobširno, brez potrebe uporabljen in premalo preverjen.

12. Stanovanjem nelegalcev ni posvečena zadostna konspirativna skrb. Dogaja se, da je gospodar zaposlen pri kakršnem koli drugem nelegalnem poslu, kar ima seveda v primeru njegove provala za posledico najhujši tudi proval nelegalca. Obiske na lastnem nelegalnem stanovanju morajo nelegalci prekinili. Na stanovanjih naj ne hranijo večjih količin nelegalnega materiala in konspirativnih zapiskov, ker v primeru provala na ta način otežkočijo položaj, razen tega pa lahko nehote provalijo tudi druge stvari in ljudi.

Teh 12 primerov o kriviti konspiracije seveda niti približno ne izčrpa vse novi. Konspiracija tudi ni zahteva, ki bi jo bilo mogoče podati v receptih. Poleg strogega izpolnjevanja osnovnih načel zahteva konspiracija konkretno prilagojevanje konkretnim razmeram. Važno je, da sleherni partijec vse svoje delovanje motri tudi s konspirativne strani, partijska vodstva pa da izvedejo kampanjo za utrditev konspiracije in da neusmiljeno bičajo zlasti tipične in čisto se ponavljajoče konspirativne napake.

Povečanje konspiracije seveda ne sme niti najmanj oslabiliti množičnega delovanja Partije. Kakor v vseh — tako se moramo tudi v tem pogledu — učiti pri boljševikih. Hkrati se naj partiji zavedajo, da je predvsem od njihove konspiracije in njihovega dobrega primera odvisna tudi konspiracija v sami OF.»

S temi uradnimi izjavami vodstva KPS je pomen, ki ga komunisti pripisujejo varovanju tajnosti, pač dovolj nazorno prikazan.

IZ VSEBINE:

- Stran 1: Boj rdeči tajnosti Polom na vseh črtah
- Stran 2: Domobranske Rovte in njihovo hrabro delo za slovensko stvar Teden v svetu
- Stran 3: Slike o delu komunizma na Dobrovi
- Stran 4: Odkritja iz arhiva rdeče »Tomšičeve brigade« — z mnogimi fotografskimi posnetki
- Stran 5: Zgodovina OF v Novem mestu in okolici — 2. del Pisma nam in vam
- Stran 6: Vloga in usoda ženske v slovenski komunistični revoluciji (iz emancipiranega salona v gozd, v »enakosti«, v brezno...)
- Stran 8: Nadaljnje slike k »Dvojnemu življenju« Evna Azeva

TEDEN V SVETU

O angleško-ameriškem izkrcanju pri Nettunu, 50 km južno od Rima, imajo na pristojnih vojaških mestih v Berlinu za zavezniški poskus, obiti nemške postojanke na južnoitalijanskem bojišču, ki jih s frontalnim napadom general Clark na noben način ni mogel streti. Poročilo iz Berlina, ki ga prinaša »Deutsche Adria Zeitung«, pripominja, da se je zavezniškom ob podpori težkega topništva in močnih skupin lovskih letal posrežilo zavzeti mesto Nettuno ter si ustvariti manjšo mostišče.

Nemci naj bi predlagali papežu preselitve v Liechtenstein, trdi zadnje čase angleška propaganda. Vedela je povedati tudi, da se v liechtensteinski prestolnici Vaduzu že pripravljajo za sprejem visokega gosta. Nemški poročevalski urad pa je v Vaduzu samem zvedel, da niti knezu, niti liechtensteinski vladni ni ničesar znanega o kakšni preselitvi papeža tja. Tudi v liechtensteinskih krogih prevladuje mnenje, da so Angličani razširili te vesti zaradi ustvarjanja razpoloženja.

Moskva v primeru zmago na vzhodu ne bi glede Finske sprejela gubenega posredovanja kake tretje države. Sovjeti hočejo namreč Finsko na vsak način razbiti. Če poslušamo kakšnega boljševika, se lahko prepričamo, da bo to razbijanje Finske izvedeno z vso temeljitostjo — poroča »United Press« iz Moskve.

Boljševiki očitno še vedno ne verjamejo v angleško obljubo drugega bojišča, drugače moskovski listi zatrdno ne bi tako priganjali zaveznikov, da je zdaj pač še skrajni čas za vdor v Evropo.

Predsednik Narodnega odbora ameriških Poljakov ugotavlja v listu »Glasgow Herald«, da sovjetske zahteve glede Poljske jasno kažejo trden sklep Moskve, da odstrani Poljsko kot oviro na svoji poti proti zahodni Evropi. Ta namen potrjuje tudi izjava po moskovskem radiu, ki uvaja izraz »Sovjetski Karpati«. S tem so dovolj jasno podani sovjetski načrti, naj bi se boljševizirali tudi Slovaška in Madžarska.

Očitek, da maršal Badoglio v zadnjih šestih mesecih ni praktično storil ničesar, da bi upravo v južni Italiji očistil fašistov, zavrača moskovski list »Volna Raboči Klas«, ki med drugim zahteva, da je treba načela, ki jih je poudarila moskovska konferenca in svoji izjavi glede Italije, strogo izvajati. List dalje zahteva tudi odstranitev admirala Marina in maršala Messeja.

Del carigradskega prebivalstva namerava iz gospodarskih in zdravstvenih razlogov izseliti iz mesta, pravi poročilo iz angleškega vira. Zaenkrat naj bi po tem poročilu, ki ga prinaša »Deutsche Adria Zeitung«, izselili 100.000 ljudi.

Zaradi tega je razkrinkavanje komunistov, njihovih pravih voditeljev ter pristavev, razkrinkavanje njihovih tajnih načrtov za bodoče ter zločinskih dejanj v preteklosti ene najvažnejših nalog organiziranega protikomunističnega boja.

Vsako, pa četudi na videz še tako malenkostno razkrinkanje komunistov in njihovega dela razgalja to zločinsko družbo pred poštno javnostjo, med komunisti samimi pa vzbuja strah, negotovost, malodušnost in občutek nevarnosti, češ saj se ne ve.

Naš list prav zaradi tega posveča tako pozornost razkrinkavanju komunizma, njegovih voditeljev, njegovih privržencev, njegovih zaveznikov in njegovega dela pri nas. Zaradi tega, ker vemo, da je uničevanje komunistične tajnosti prvi korak za uničenje komunizma samega, objavljamo vsak komunistični dokument, ki nam pride v roke. Zaradi tega pričujemo za nekatera na videz nezna in nepomembna imena; zaradi tega skušamo pri vsakem grozodejstvu pokazati na krivce in storilce z njihovimi pravimi imeni; zaradi tega razgaljamo vse zavezniške, zagovornike in podpornike komunizma.

Tisti dan, ko bo komunizem izgubil mistiko tajnosti, ko bo onemogočeno njegovo konspirativno delo, tisti dan bomo vedeli, s kakšnimi ljudmi imamo opravka in koliko jih je. — Tisti dan bomo lahko rekli, da je komunizem premagan.

Do tedaj pa prosimo vse poštene Slovence, naj nam pri uničevanju komunistične tajnosti z vsemi silami pomagajo.

Kaj se obeta Primorcem v novem letu

To se pravi, kaj obeta temu delu slovenskega naroda Osvobodilna fronta, potem ko je že dve leti osrečevala ostale dele naše domovine.

»Primorski kmečki glas«, št. 1. z dne 10. januarja 1944, prinaša poleg velike rdeče zvezde na prvi strani še naslednje napovedi osvobodilcev:

France Bevk, pisatelj, ki so ga svojci dolga leta vlačili po ječah ter internacijah, ta je 8. septembra vse to pozabil in se zvezal z njimi, piše:

»Zmagoslavje je slavila surova sila. To leto nam je pripravilo mnogo trpljenja, padale so žrtve, sramotno so hlapčevali tujcu narodni izdajalci.«

Ko je tako posrečeno označil svoje in Osvobodilne fronte delo v lanskem letu, napoveduje:

»Preden bo v naših gajih zapela kukavica... bo naša narodna osvobodilna vojska osvobodila kos za kosom naše izmučene domovine... na naš izčrpani narod bo poslalo sonce prostosti in pravice ter ne bo več ugasnilo...«

France Bevk je torej začel trobentati Primorcem tisto pesem, kakor smo jo mi poslušali že od leta 1941.

Zelimo primorskim bratom, da bi prej in manj krvavo spoznali vrednost takih rdečih prerokov, kakor pa so jih ostali deli naše domovine.

V posebnem članku napoveduje ta listič, da bo OF tudi v novem letu na Primorskem ves svoj boj posvetila temu, da ne bi Primorci dobili slovenskih šol, slovenskih županov in kar je še takih »narodno-izdajalskih« dobrin, po katerih je primorsko ljudstvo hrepelo 25 let...

V to obljubo Osvobodilne fronte primorski vojaki lahko docela verjamejo. Dokaz za to so jim vrste požganih slovenskih šol in prosvetnih ognjišč v Ljubljanski pokrajini.

Bivši primorski komunistični poslanec Jože Srebrnič Primorcem v novem letu napoveduje razne gospodarske komisije in pa enotne, skupne kuhinje, kakor jih dobro poznajo iz internacijskih ter konfinskih taborišč.

Glede tega osrečanja bodo morali primorski vojaki sami povedati, ali si ga res tako želijo, kakor bi jim rad dopovedal Jože Srebrnič...

Najvažnejša obljuba OF Primorcem za novo leto, obljuba, ki jo bodo komunisti gotovo držali, pa je razglas, ki pravi:

»Z odlikom Izvršnega odbora osvobodilne fronte se razglasja o b o n i Osvobodilne fronte za enako vredno plačilno sredstvo kot italijanska lira. Vsi trgovinski, obrtni in ostali obrati so dolžni sprejemati te bone v svojem vsakodnevnem prometu, prav tako tudi ostali v svojem kupčijem prometu.«

Z drugimi besedami se ta obljuba glasi takole:

»K tebi, primorski slovenski kmet in trpin, bomo prišli, kadar se nam bo zljubilo, po prašča, po telico, po sod vina. Plačali ti bomo z bonom po uradnih cenah. Za pitnega prašča boš dobil 1000 lir. Ker manjših bonov kakor po 5000 lir nimamo, nam boš poleg prašča dal še v gotovini 4000 lir nazaj...«

Tako bo torej osvobojevanje Primorske v letu 1944 po napovedi »Primorskega kmečkega glasa«.

Nadaljevanje s 2. strani.

Tudi za versko življenje je v naši posadki gledano poskrbljeno. Fantje imajo vsako nedeljo in praznik posebno vojaško mašo, mesečno pristopajo k zakramentu, vsak večer opravljajo fantje v cerkvi molitev rožnega venca, tej molitvi še vsakič dostavijo očenaz za padle slovenske bore, ob koncu pa zapoje še to ali ono pesem in tako opravijo svojo večerno molitev.

In če stopiš te večere v vojaške prostore posameznih vodov, ti je nekam toplo pri srcu: povsod so si fantje sami naredili lične jaslice, na sveti večer je zavelo pravo občutje božičnih skrivnosti, ko so prišli med nje domači duhovniki »okoli oglaš kadit in blagoslovlat in voščiti srečo za praznike miru in ljubezni. Fantje so zapeli božično pesem, marsikdo si je zaželel na svoj dom, da bi bilo kakor nekoč na sveti večer. Pa morda bo že prihodnji božič tako toplo praznovan, kakor si želimo...»

Ob koncu še beseda o naši mladini. Ob teh slikah iz življenja naših domobrancev smo sprevideali, kako gledano je preskrbljeno za naše bore v vsakem pogledu. Želeli bi bilo, da bi skrbel zanje nikdar ne pojenjala, saj so časi resni in za resne čase je treba resnih, trdnih, borbenih ljudi, šele taki ljudje nam bodo skovali boljše bodočnost.

Naša mladina pa zaupamo in smemo zaupati vprav danes samo dobrim in zares samo dobrim vzgojiteljem. Saj kaj nam pomaga vse delo doma in v cerkvi, če ti pa šola poleg sproti podira, kar si v trudu in skrbi gradiš. Zato z velikim veseljem pozdravljamo dejstvo, da se je uvedel tudi na naši šoli, iz katere bo izšel naš novi rod, protikomunistični pouk.

Tako naj bo tudi naša mladina že v zgodnjih letih na jasnem glede točasne groze, ki jo je povzročil komunizem, tisti komunizem, ki je pregnal iz naših domov vso toplino in družinsko domačnost, ki smo je bili deležni mi stari v dobrih starih časih.

Tako daj Bog vsaj našemu mlajšemu rodu ušakati spet lep in toplin večerov in srečnih dni, ko ne bo toliko skrbi, križev in težav, kakor nam jih nalagajo sedanji časi po krivdi moskovskih tiranov.

Ti imajo povsod razpredene svoje mreže. Čeprav govorimo zmeraj o rdečih gozdovnikih, vendar ne smemo pozabiti, da so tudi rdeči domačini, in ti domačini so gozdovnikom v najverjetnejšo oporo. Ponekod jim pravijo terenci, pri nas pa izrodki. Te dobro poznamo in zato ne bodo ušli roki naše pravice.

Take so torej slike iz življenja naših vrlih rovtarskih domobrancev. Komunisti se jih boje da nobenih tako. Strumen je njihov korak, misli so ene — kakor poje pesem — naše vrste so jeklene, kdor ni z nami, je zgubljen!

Da bo prav

V naši posebni izdaji z dne 17. decembra 1943 smo v nekem daljšem sestavku priobčili tudi odstavek z naslovom »Čudna vloga župnika Krašne«. Iz izjav g. župnika je razvidno, da so podatki, po katerih je bil ta odstavek napisan, netočni in omenjeni stvar v tem smislu popravljamo, da ne bi delali krivice.

Dobrova leto dni na slovenski straži

Pred letom dni, 25. januarja 1943, so tudi dobrovski fantje pograbil za orožje, da svoj kraj, svoj dom in svoje drage obranijo pred rdečo revolucijo, ki je s svojim krvavim delom segla tudi v dobrovske gozdove in njihovo zatišje.

Te prve slovenske straže na Dobrovi ni bilo sram, da so je »osvobojevalci« sramo-

kraljevski vojaki komunistom dali prilžnost, da so ušli.

Fantje so kljub vsemu razočaranju vztrajali. Vedeji so, da bodo padli vsi pošteno ljudje, če oni odnehajo. Odšli so na Toško čelo, na Bezenico in povsod so preganjali komuniste, zaradi katerih so sa-vojski vojščaki nastopali proti mirnemu

že prišli na Ključ, Bukov vrh in na Koren. 8. novembra so na področju Ključa uničili komunistično taborišče in zaplenili nekaj orožja.

Vse te preizkušnje od ustanovitve, kleni boji s komunisti, Badoglijeva izdaja, trpljenje, napori, vse to je njihovega borbenega duha še bolj dvignilo. Postali so za-

Domobranska družina na Dobrovi ob prvi obletnici oboroženega boja proti komunizmu

tili z izdajalci. Gorel je dom in ginilo so domačije — po zaslugi in prizadevanju »osvobojevalcev« in njihovih tujih zaveznikov — kdo bi se menil za bevskanje prodanih psov!

Dobrovski fantom in možem tedaj, ko so ustanovili svojo vaško stražo, avantgarde slovenstva v boju proti komunizmu, ni bilo mar politike. Hoteli so obvarovati svoje domove, hoteli so živeti v miru, brez rdeče revolucije in brez badoglijevskih ropesalij, ki so prinašale precej škode nedolžnim. Malo je bilo tedaj ljudi, ki so si upali odkrito nastopiti proti komunizmu, pa še te je cesarska Savojska vojska ovirala pri delu za uničevanje zločinskih tolp. Dobrovskih fantov vse to ni oplasil. Vedeji so, zakaj so stopili na plan. Poklicala jih je rodna gruda in ljubezen do doma, ki sta ga po dogovoru uničevala komunisti in Savojski vojščaki.

V začetku so morali biti vedno budni in junaki. 27. januarja so prestali ognjeni kret. Komunisti so napadli, a morali oditi z okrvavljenimi beticami, za seboj pa pustiti ruševine in požgano šolo.

Politkomisar Velkavrh iz Vrhove ni mlaroval. Napel je vse sile v tej okoliščini, da bi uničil dobrovske posadke. Toda dobrovski fantje so s sosednimi posadkami v vsakodnevnih bojih čistili bližnjo okolico. Povsod so bili: na Brezju, Sujci, v Stranski vasi itd. S temi pohodi so vasi vjam delno varovali pred ropanjem. Komunistom so zadajali hude udarce, odkrivali njihova

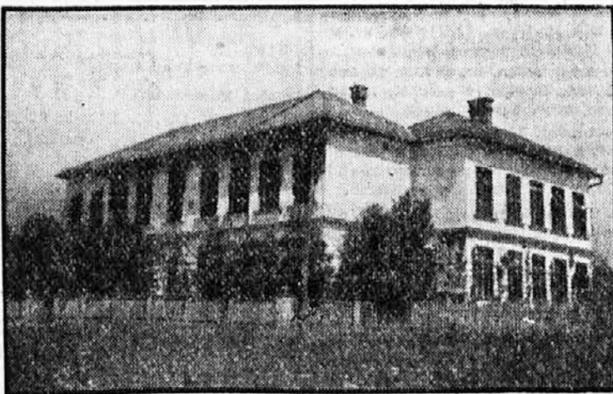
ca preprečili badoglijevcem, da niso zažgali Gaberja.

31. marca so fantje našli nad mostom pri Vrhoveh Ivana Skubca, Cestnikovega fanta z Viča. Komunisti so se preoblekli v karabinersko obleko in ga odpeljali skupno z bratom Francetom. Ivana so ustrelili, France pa je sunil stražarja, skočil v Gradašico in se rešil.

Aprila 1943 so komunisti svoje napade še ojačili. Fantje so morali, namesto da bi opravljali poljska dela, biti vedno na straži, da so varovali vas.

11. aprila se je spet začela »ofenziva«. Badoglijevci so med njo v glavnem kradli in pomagali komunistom pri begu. Kljub temu so fantje že naslednji dan odkrili v bližini Hruševca 7 komunističnih podzemskih skrivališč in skladišč. Ujeli so komunistična Pezdirja Franca — Tolstoja, intendanta Dolomitskega odreda. Pot jim je kazal ujeti komunist Založnik. Dvojakov iz Hruševca, ki so ga našli v grmovju, kjer se je skrival. Poleg tega so ubili politikomisarja in strahovalca te okolice Velkavrho, ujeli Riharja Franca ter vrnilli nekaj ukradene živine lastnikom. Njihov uspeh je bil torej velik. Ni čudno, da so imeli komunisti od tega časa še večji ard na Dobrovo.

Maja se položaj ni nič izboljšal. 6. maja so v okolici Gaberja odkrili grobove v mesecu januarju odpeljanih in umorjenih fantov: Remca Andreja, Kušarja Jožeta in Peklaja Ivana. Izkopali so jih na Toškem

Šola na Dobrovi, ki so jo komunisti zažgali 27. januarja 1943.

podzemski skrivališča, razkrinkavali terence in onemogočali njihovo zločinsko delo.

Prvi veliki poraz so komunisti doživeli 18. februarja, ko so imeli v boju z dobrovskimi fanti precej mrtvih in ranjenih. Takrat je padel najboljši fant dobrovske posadke Matija Remle iz Podsmreke. Ko so ga hoteli 20. februarja pokopati ob 9. do polnoči, so komunisti napadli pogrebni spredov in streljali po ljudeh. Pogreb je bil šole ob 4 popoldne.

Zatem so komunisti začeli še bolj ropati. Nekateri posestniki — somišljeniki protikomunističnega boja — so ostali skoraj goli. Posebno hudo so trpele Dobrova, Stranska vas, Brezje, Podsmreka in Kozarja.

12. marca so dobrovski fantje nastopili na Selu in na Hruševem v tako imenovani »ofenzivi«. Prišlo je do boja, v katerem so komunisti in badoglijevci opravili svoje delo: komunisti so zažgali cerkev na Hruševem in v Gaberju, badoglijevci pa še mežnarstvo in nekaj kmetij. Tudi tokrat so ljudstvu. Tako so dobrovski fantje 19. mar-

čelu. Zdravniški ogled je pokazal, da so jih tolovajji pobili s topim predmetom. Vsa ta odkritja so fante še bolj utrdila v boju proti komunizmu; njihova vnaema je bila še večja. Postali so strah in trepet tolovajem. Že zdavnaj bi bila vas in okolica docela varna pred komunisti, če ne bi bili cesarski vojščaki delali z roko v roki s komunisti in fante na vsakem koraku ovirali.

Dobrovski branilci so na svojih pohodih pregledali vsako luknjo, preiskali vsako drevo. Prišli so na Razarški hrib, Log, Babno goro, Ceplje, Osredok in Podsmreko.

20. avgusta so našli komunistično-badoglijevske letake in že vnaprej zvedeli za to, kar se je 8. septembra res zgodilo. Toda kljub izdajstvu so tudi tedaj vztrajali in niso pustili tega važnega ključa v Ljubljano nezavarovanega. Ostali so zvesti in na svojih mestih ter stopili v domobranstvo. Ustanovili so novo vojaško postojanko, ki je postala v kratkem času zelo močna.

Takoj so začeli z akcijami. 29. septembra so imeli prvi spopad, 13. oktobra pa že drugega. 21. oktobra so na svojih pohodih

kleti nasprotniki komunizma, jekleni in nepremagljivi borci za slovensko pravico.

Tudi ljudje se zavedajo, česa so jim ti junaki rešili. Vedno bliže so jim in postajajo en sam obrambni zid z njimi, ki so edino poročivo našega obstanka.

Prav ta povezanost dobrovskih vojakov z ljudstvom v časih trpljenja in preganjanja je dala pobudo, da so Dobrovčani te dni proslavili 25. januar, dan odločitve v boju Dobrove proti komunizmu.

Torek je bil za vso Dobrovo praznik. Dopoldne je bila zahvalna služba božja in javnostni govor, ki ga je imel bataljonski kurat nadporočnik Kraljič. Dobrovska dekleta so cerkev za to priliko slavnostno okrasila z nagelnji in v zelenjem, na koru pa so nastopili vojaki v moškem zboru.

Popoldne je bila v župnijski dvorani, okrašeni z vencel, domobranskim grbom in zastavami spominska proslava za obletnico ustanovitve posadke. Kako povezane so sedajne posadke z dobrovsko, je pokazal obisk te proslave.

Med domobranskimi pesmijo, ki je donela po dvorani, so zunaj zareglale strojnice, pozdrav dobrovskih fantov vsem domobrancem po slovenski domovini. Po pozdravnem nagovoru domačega poveljnika so spregovorili nadporočnik Bitenc, župan Janez Mafjarič, župnik Josip Klobčič in komandir nadporočnik Pirih. Zastopnik Propagandnega urada iz Ljubljane je imel primeren navduševalen govor.

Val navdušenja je zajel dvorano, ko je bilo prebrano pozdravno pismo predsedniku pokrajinske uprave generalu Leonu Rupniku. Pismo se glasi:

»Gospodu predsedniku Pokrajinske uprave Dobrovski domobranci, zavedajo se tesne povezanosti bivših protikomunističnih borec v okviru vaške straže z domobranstvom in zavedajo se, da slednjega morda brez prvega ne bi moglo biti. Vam pošiljamo pozdrave s proslavo ob obletnici ustanovitve VS na Dobrovi, zroč v Vas osebo, ki je v teh težkih trenutkih imela pogum stopiti našemu narodu na čelo ter organizirala trdo zaupanje v zmago domobranske misli kot edino odrešilo na Slovence.«

Z navdušenjem so domobranci odpisali pozdravna pisma škofu dr. Rožmanu, poveljniku podpolkovniku Krenerju in poveljniku I. bojne skupine. Slavje se je zaključilo s pesmijo »Hej Slovenec!, med katero so se spet oglasile strojnice.

Koliko pomenijo domačinom dobrovski fantje-domobranci, je pokazalo tudi domače veselje v domobranskih prostorih. Dobrovska dekleta so fante oventale z rdečimi nagelji, roženkramtom in rožmarinom ter jim poslala posebno pismo, ki se glasi:

»Ob obletnici poklanjamo dobrovska dekleta pogumnim dobrovskim fantom, ki ste se že pred letom dni odločili za boj za domovino, to evetje je znak naše globoke in iskrene hvaležnosti, ki jo čutimo do vas, rešitelji naše fare in našega naroda. — Dobrovska dekleta.«

Slike žrtev

Ki so jih pobili komunisti; slike ljudi, ki so kakor koli izgubili življenje zaradi komunističnih nastopov, ter slike vseh vrst požganih poslopj — potrebuje uredništvo »Slovenskega doma« za objavo dokumentarnih sestavkov. Prosimo tmetnike vseh takih slik, naj nam jih za kratek čas posodijo. Povračilo slik zajamčeno. — Oddajte jih v uredništvo »Slovenskega doma«, Ljubljana, Ljudska tiskarna, 3. nadstropje.

Stara, prastara pesem...

... trpljenje se približuje h koncu. (Letak »Vsej slovenski mladini« z datumom 10.—12. oktobra 1943).

»Zmaga je blizu!« (Letak brez datuma, jeseni 1943; podpisana J. Vidmar in B. Kidrič.)

»Naj živi OF! Naj živi SSSR! Živeli slovenski partizani! Konec je blizu!« (»Slovenski poročevalci«, začetkom marca 1942.)

»Konec se bliža — zmaga bo naša!« (»Slovenski poročevalci«, april 1942.)

»Svoboda se bliža.« (Osvobodilna fronta, februar 1942; list je bil pozneje opuščen.)

Spomladi l. 1942 so komunisti takole pozivali lahkoverne Slovence k poslušanju svoje tajne radijske postaje:

»Nekaj minut pred začetkom poslušajte tiktakanje ure, to je: naš čas prihaja!« (»Slovenski poročevalci«, april 1942.)

»Sovjetski narodi izražajo... izreka... zagotavljajo, da bo l. 1943 — leto narodne osvoboditve.« (»Slovenski poročevalci«, januar 1942 — no-voletna številka.)

In koliko ljudi je tej stari, prastari pesmi verjele.

»Politkomisar Rotkiv«

V dokumentih iz komunističnega obveščevalnega arhiva, odkritega v Gradišču št. 4, ki smo jih objavili v prejšnji številki našega lista, je na več mestih podpisan tudi politikomisar »Rotkiv«. Marsikoga bo zanimalo, kdo bi to bil. »Rotkiv« je obrnjeni »Viktors«. Kaže, da je to Viktor (Vito) Kraigher, vodja komunistične obveščevalne in varnostne službe v Ljubljani. Vito Kraigher je poleg Dušana, Borisa in drugih rdečih Kraigherjev sin pisatelja dr. Alojzija Kraigherja, komunističnega poslanskega kandidata pri volitvah leta 1938. Zena Vito Kraigherja, voditelja komunistične obveščevalne službe, je bila ljubica kapitana Amata, voditelja obveščevalne službe pri XI. armadnem zboru cesarske laške vojske v Ljubljani. Za to sodelovanje in za tako pobjanje komunizma je bil Amata po generalu Robottiju povislan za majorja, Vito Kraigher pa za politikomisarja rdeče vohunske organizacije.

Farizeji v našem templju

Prigodi s ceste:

Običajni pozdrav: »Kaj novega — kaj novega...«

A: »Vsi so enaki, eni in drugi, to sem vedno rekel.«

B: »Kako to? Zakaj?«

A: »Sam sem videl. Janezov tam v oni ulici ima sedaj že kar oba fanta pri domobrancih.«

B: »Tako — — to vidite in se nad takim zgražate, — ono pa, ko je pol Dolenjske po nepotrebnem požgane in je sedaj bilo nad 200 ljudi poklanjih v Kočevju, — za to pa ne najдете besede in obsodbe!?!...«

2. Običajni pozdrav: »Kaj novega... kaj novega...«

A: »To je svinjarija, to je teror, pomislite, sredi Ljubljane pa so drzne neki smrčkar-vee legitimirati civilista...«

B: »Pa tisto, kar se dela že poldrugo leto na deželi, ko vsakogar ubijejo, kdor si upa imeti drugačno naziranje?!? Ali tisto ni teror!?!«

Pa se spomni človek nehote na besedo: »Hinavec, iščete pezdri v očesu svojega bližnjega bruna v lastnem očesu pa ne vidite...?« Naši farizeji so prav za prav še prekosili svetopisemske hlinavce. Ti so šli in križali Boga, pa so bili vsaj toliko možje, da so dejali: »Njegova kri naj pride nad nas in nad naše otroke...«

Tako Izraelci.

Naša elita pa je zavijala oči in se zgražala n. pr. nad škofom, rekoč: »Ali ga vidite? Kakšen človek! Pa še duhoven! Ali se mu ne smilijo uboge žrtve!?!«

B: »Katero žrtve?«

A: »Ja tiste, ki jih bodo postrelili zaradi njega.«

B: »Kdo, zakaj?«

A: »No, ja, tate, ki bodo padli zaradi njega, ko ga bodo ubili... Le zakaj se ne umakne iz Ljubljane...«

B: »Pa ga ni treba ubiti! On se ne bo umaknil, katoliški škof ne beži...«

A: »Pa jim Vi dopoveste... Uboge žrtve, bodo padle kakor za Natlačenom...«

Prelika kri talcev naj bi prišla — ne na ubijalce... ampak na žrtve, ki jo mislijo ubiti, ker noče in ne sme kloniti...!

Ob umoru dr. Natlačena je bilo malo za- drege. Prvi dan so nekateri ploskali — prav je, zdaj še škofa! Drugi dan, ko je bilo postreljenih 24 talcev, so se zgražali nad umorom in namigavali, da so ga Italijani... Tretji dan, ko smo se odpravljali na pogreb, so nas podučevali, naj ne hodimo, zaveden Slovence naj ostane doma... in nazadnje, ko je »Slov. poročevalci« javno priznal, da so ga oni obsodili in ubili, — so bili krivi padli talcev — belogardiisti...!

Pa naj kdo reče, da jih ne prekašamo, stare farizeje. Če bi nas hotel kdo ozdraviti, da bi prav gledali in presojali, bi nam moral najprej izdreti bruno iz očesa... Zlepa — ali zgrda.

Cerkev v Gaberju, porušena po komunistih 12. marca 1943.

Cerkev v Hruševem, požgana po komunistih 12. marca 1943.

Odkritja iz arhiva »Tomšičeve brigade«

V današnjem uvodniku smo poudarili, kako bistveno važen pogoj za uspešnost našega protikomunističnega boja je neizprosno in dosledno razkrinkavanje komunizma ter njegovega pravega obraza in pravih voditeljev.

Zvesti temu načelu prinašamo iz obsežnega arhiva slovitih »Tomšičeve brigade« nekaj izvirnih dokumentov, ki bodo z novo lučjo osvetlili važen odsek komunističnega delovanja v Ljublj. pokrajini ter nam pokazali, kdo so poglavitni zločinci, ki so sestavljali ali se sestavljajo vodilno jedro te glasovite ubijalske tolpe, ki si je v izvajanju komunistične revolucije pri nas pridobila tak »sloves«.

Ti dokumenti so zanimivi ne le glede na to brigado, temveč tudi glede na vso rdečo vojsko, saj nam v marsičem pojasnjujejo njeno delo in njen docela komunistični značaj.

- 16. Koprivnik Avgust, roj. 9. 1. 1928, Smartno pri Litiji, kurir.
- 17. Grča Viktor, roj. 13. 7. 1928 v Ribnici, kurir.
- 18. Strnad Stane, roj. 6. 1. 1924, Zdenska vas (Novo mesto), kurir.
- 19. Gorišek Janez, roj. 27. 1. 1926 na Uncu, kurir.
- 20. Kadunc Alojz (Slavc), roj. 9. 6. 1920 v Smarju, kurir.
- 21. Pevec Jože (Riko), roj. 7. 11. 1919, Praprotnice, intendant brigade.
- 22. Bežan Emil, roj. 19. 8. 1913, Ljubljana, namestnik intendanta brigade.
- 23. Medle Franc, roj. 5. 2. 1921, Gabrje, intendant štaba brigade.
- 24. Jelovica Albert (Lazar), roj. 3. 11. 1910, Brunčiči, intendant I. bataljona.
- 25. Faleski Rudolf, roj. 28. 12. 1914, v Dolnji Straži, intendant II. brigade.

deno tudi, da so ljudje kot 1, 2, 3 in 5 oboroženi z brzostrelkami ter samokresli, ljudje od 6 do 40 pa delno s puškami, delno s samokresli.

Na poveljniških mestih — samo komunisti

V naslednjem pričujemo dva dokumenta, ki dokazujeta, da izbirajo za poveljniška in druga vodilna mesta tako imenovane »narodne osvobodilne vojske« samo komuniste. Dokumenta se nanašata na izbiro kandidatov za tečaj, kjer se šolajo bodoči poveljniki komunističnih roparskih tolp. Od 8 kandidatov, določenih za tečaj, ni niti enega, ki ne bi bil član Komunistične partije, če ne povrh tega še član SKOJ-a, komunistične mladinske organizacije.

Dokumenta se glasita:

XIV. divizija NOV in PO Slovenije
Položaj, 2. X. 1943 ob 16.15.

Vsem štabom UB XIV. divizije na položaju.

Ker se bo prvi kurz za nižji komandni kader kmalu končal, vam naročamo, da pošljite nove kandidate za drugi kurz, kateri se bo začel 8. 10. t. l.

- I. U. B. pošlje 8 tovarišev,
- II. U. B. pošlje 8 tovarišev,
- »Ložka« pošlje 17 tovarišev in
- »Snežniška« pošlje 17 tovarišev.

Za kurziste je treba odrediti samo one, ki že v svojih edinicah kažejo smisel in voljo za šolo (pri prvem kurzu se je dogodil slučaj, da je prišel en tovariš, ki ni znal niti pisati, tako se naj ne pošilja). Predvsem pošiljajte stare borce. Stabi so osebno odgovorni, da pošljejo kandidate, ki so sposobni za kurz.

Vse edince morajo poslati svoje kurziste tako pravočasno, da so na dan začetka drugega kurza že vsi navzoči, ker vsaka zamuda ovir delo. Kurzisti morjo prinesiti s seboj vso potrebno opremo, tako osebno, orožno, šatorsko in jedilni pribor. Pri prvem kurzu so bili slučajni, da so poedini kurzisti prišli na kurz brez bluže, brez kape in celo brez puške.

Kurziste pošljite na Babno polje.
Smrt fašizmu — svoboda narodu!
Komandant Mirko Bračič I. r.

Stab
I. U. B. T. T.
Položaj, 7. X. 1943.

Komandi II. kurza za nižji komandni kader XIV. divizije NOV in PO Slovenije.
Položaj.

Na osnovi naredbe štaba XIV. divizije od 2. t. m. pošiljamo 8 tovarišev-vojencev za II. kurz, in sicer:

- 1. Šuštaršič Jože, desetar 1. č. II. bat., roj. 19. 3. 1921, Prilozje, v partijo stopil 16. 3. 1943, prostovoljec, discipliniran.
- 2. tov. Skvarča Jože, vodnik 2. č. II. bat., roj. 17. 11. 1922, Vranovič, v partijo stopil 2. 7. 1942, sekretar SKOJA, poslušen, vesten.
- 3. tov. Perhaj Ivan, desetar 2. č. II. bat., roj. 5. 4. 1918, M. Lašče, SKOJ-ovec, v partijo stopil 16. 8. 1943, odločen, poslušen.
- 4. tov. Tršar Milan, borec 3. č. II. bat., roj. 15. 2. 1925, Planina, v part. 10. 8. 1943, discipliniran, dober borec.
- 5. tov. Drobnik Lado, borec 2. č. I. bat., roj. 8. 8. 1923, Ribnica, v part. 8. 8. 1943, discipliniran in borben. Bil pred razpadom interniran, brat že 17 mesecev v partizanih.
- 6. Meserko Lojze, borec 2. č. I. bat., roj. 18. 6. 1929 v Ljubljani, v part. 29. 7. 1943, SKOJ-ovec.
- 7. Biatnik Anton, borec 2. č. I. bat., roj. 13. 7. 1920, Lese pri Krku, v part. 12. 8. 1943, discipliniran in borben, SKOJ-ovec.
- 8. Kern Ivan, 1. č. I. bat., roj. 2. 8. 1923 Primskovo pri Kranju, v part. 27. 7. 1943. SKOJ-ovec, borben in discipliniran.

Vodja pota je tov. Skvarča Jože, vodnik. Smrt fašizmu — svoboda narodu!
Za nam. politkomisarja:
7. X. odšil ob 20. uri.
Zugelj Franc, Zvone.

Za komandanta načelnika štaba: Tomšič Janez.

Pravi značaj »demokratskih volitev«

Pisali smo že, kako je komunistična partija pod krinko OF in »slovenske ljudske oblasti« organizirala »prve demokratske volitve v slovenski zgodovini«. »Poslanec« so pri tej priliki volitve tudi oborožene tolpe. Izvoljeni so bili — in so seveda tudi smeli biti — samo pravi komunisti, kakor pričča naslednji dokument:

Stab
I. U. B. Tone Tomšič
Stabu XIV. Divizije NOV in PO Slovenije.
Položaj.

Pri poslanskih volitvah v naši brigadi so bili izvoljeni sledeči tovariši:

V I. bataljonu: 1. Tov. Grebenc Franc (Lado), komandant I. bat., roj. 23. 7. 1923 v Dvorski vasi pri Vel. Laščah. V partizane prišel 1. 3. 1943. Pred razpadom je bil v fantovskem odseku, po okupaciji pa aktivist OF. Bil je denunciran in en teden v preiskovalnem zaporu. Ko je prišel iz zapora, je takoj stopil v partizanske vrste, kjer je zelo aktiven. Med ofenzivo je bil 3 meseca v patroli Glavnega poveljstva.

2. Kocjančič Janez (Galeb), namestnik bataljonskega politkomisarja, roj. 12. 12. 1905 v Sostrem pri Dobrunjah, v partizane vstopil 4. 7. 1942, je bil pri vseh komunističnih organizacijah (Svoboda) itd. Ze pred razpadom Jugoslavije se je zelo aktivno udeleževal, še bolj pa po razpadu.

V II. bataljonu: 3. Tov. Boldan Jože (Silni), roj. 30. 1. 1915 v Višnjah pri Ambrusu, v partizane vstopil 4. 4. 1942, komandant II. bataljona, po poklicu mesar, pred razpadom ni bil organiziran v nobeni politični struji, po razpadu bil zaprt 4 mesece zaradi čitanja le-

takov OF. V partizane je prišel prostovoljno. Bil je vedno pošten in odločen borec.

4. Kovač Anton (Tonček), roj. 30. 9. 1916 v Ljubljani, v partizane prišel 13. 8. 1941, četni komisar, izučen za brivca, pred razpadom bil organiziran v brivskih organizacijah in KP. V partizane prišel prostovoljno. Kot borec se je vedno odlikoval.

V III. bataljonu: 5. Tov. Goll Stanko (Mlija), star partizan, četni komisar in bivši rez. oficir Jugoslovanske vojske. Po poklicu akademik. Zvest pristaš KP in odlični borec.

6. Tov. Dolničar Janez, nam. politkomisarja bataljona. Član KP preden je stopil med partizane. Izkazal se je kot odlični borec in organizator. Po poklicu zlatar.

Smrt fašizmu — svoboda narodu!
Nam. politkomisarja: Komandant:

Češovek Stane - Neviška vas 15
Arhona Joz - Prigovica 16
Črožen - Prigovica 17
Ložon Franc - Neviška vas 18
Mramor Joz - 19
Boje Anton - 20

Štab bat. predlaga, da se 2 tovariši iz tega kroja, posla na Dolenjko, da se te potepale da se polomi jim da se organizator strelijo. Omejitvi so potepali z orožjem, njegovato se bodo joni Švalinca in bodo spet s troglah na ušho vojsko, tega treba čim prej preduzeti mjere. ki smo poslali patrolo da jih iščejo
Štabkomisar: Štab. pos. Joz. Mart - Komandant
Aleks Grah

Gečo, tolovaj, ki je v Kočevju zahteval izročitvev slovenskih domobrancev, daje nove predloge za streljanje Slovencev.

Rdeči »pogum« v boju

O tem, kako se je celo ta slovita »elitna brigada« klavrno obnesla v siehernem renejšem spopadu, pričča poročilo, ki ga je komandant Daki poslal o boju — če moremo govoriti o kakem boju — ki bi ga bila morala ta brigada vzdržati v »osvojenem« Cerknici dne 19. decembra 1943. Iz poročila je razvidno, da je od 1016 članov te brigade ob prvi senči boja padlo, bilo zajetih, ranjenih, pobegnilo ali izginilo 359 ljudi, to je dobri tretjina. Da se lepše sliši, je v poročilu poleg pogrešanih in padlih tudi označena »razhoda«, kar pomeni, da se je »razšlo« nič manj kakor 210 rdečih vojskov, med njimi cel IV. bataljon. Poročilo pravi:

Stab
I. U. B. Tone Tomšič.
Položaj, 20. sept. 1943.

Stabu XIV. Divizije NOV in PO Slovenije.
Položaj.

Brojno stanje:

po spisku	1016
pogrešanih	138
padlih	11
razhoda	210
na licu	657

Pojasnilo razhoda: V razhodu je vstet ves IV. bataljon, po številu 128, ranjeni, v bolnici in razne patrole. Pogrešanih 138 je večinoma smatrali za dezertarje (po večini novomobiliziranci).

Dnevno poročilo: 19. septembra so Nemci obkolili Cerknico s približno 400 vojak. Prva poročila smo dobili o obkoljevanju ob 6.45 zjutraj, nakar je bila poslana 1 četa proti Dol. jezeru, a 1 vod v patrolo in položaje proti Dol. vasi, medtem ko je 1 vod že bil v zasedi proti Rakeku na koti 631. Poslane edince so prišle v kontakt z Nemci in so jih zadržale. Ob 7.15 so prišli nemški tanki iz Rakeka. III. bataljon, ki se je nahajal deloma še v mestu, se je povlačil na položaje na pobočju Gradisca med kotami 575 in 858, kjer je dal Nemcem odpor. — Istočasno so Nemci prišli z jačino 40 vojakov na položaje med kotami 649 in 631. II. bataljon je bil takoj poslan iz Begunj in je zavzel položaje severno od kot 649 in 631 ter je takoj napadel Nemce na položaju. Nemci, ki so bili na kotah 649 in 631, so pobegnili na pot Rakek-Cerknica v Cerknico. Medtem ko sta II. in III. bataljon vodila borbe na položajih, je I. bataljon odšel na pobočje proti Rakeku, kjer je padel z bacaci in mitraljeskim ognjem postojanke v samem Rakeku. V mraku je bataljon odšel nazaj na svoje stare položaje.

V teku borb smo imeli 11 mrtvih in 18 ranjenih in 138 pogrešanih. Po poročilih našega načelnika obveščevalnega centra se je Nemcem predalo 22 partizanov, od katerih so Nemci danes likvidirali (20. septembra) 16 partizanov.

Naše izgube v orožju znašajo 120 pušk, ena protitankovska puška (cela posluga je bila ranjena) in 150 bomb.

Smrt fašizmu — svoboda narodu!
Komandant: Daki I. r.

»Justificiran«

V posebni kuverti z naslovom: »Justificiranje« smo našli listke I. bataljona in III. bataljona z imeni žrtve: Bataljon III. četa 1. Mlake Vincenc, roj. 12. 3. 1917 iz Vevč, delavec, prišel v partizane 15. 9. 1943.

Na zadnji strani listka je pri opombi: pri straži delavske čete 1. 10. 1943.

En listek za primer, ki govori o usodi nešteti.

Med drugim materialom je tudi mnogo podobnih listkov, vendar bereš na njih le:

izginil tedaj in tedaj. Bržkone so to tudi sami ljudje, ki so jih slikvidirali.

Med listki so n. pr. naslednji:
Bataljon I., 1. četa — Jožef Bolka, partizansko ime »Tomžič«, roj. 25. 8. 1916 v Poženka št. 22, poklic mlekar, prišel v partizane 21. 8. 1943.

Dosedanje edince in prekomanda: prišel v Hrastovo, patrola v U. B. T. T.
Opomba: prostovoljec, padel v boju pri Uncu 29. 9. 1943.

Bataljon I., 3. četa: Mlakar Franc, partizansko ime Pavle, rojen 19. 12. 1908 v Bučki. Prišel v partizane 3. 1. 1943. Karakteristika: mobiliziran.

Zadnja funkcija: desetar.

Opombe: padel po nesreči 17. 9. 1943 (Mar-ko).

Stab I. bataljona U. B. T. T. Padel po nesreči — eden tovarišev iz III. čete Mlakar Franc iz 3. čete I. bataljona, 26. 9. — bataljonski kurir Picek Franc iz Ribnice šel iz položaja v štab bataljona.

Komandant: Lado I. r.

Bataljon: III. Četa: 1.
Ime in priimek: Francič Stanko
Partizansko ime: Rojen: 24. 4. 1918.
v D. M. v Polju Doma iz:
Poklic: trg. pom. Prišel v partizane: 15. 9. 1943.
Služil vojaka (rod in čin):
Karakteristika:

Zadnja funkcija:

Pohvale in kazni:

Opomba pri straži del. čete, 1. 10. 43. izpinit

Uradni podatki v brigadni kartoteki; zadnja pripomba: izginil.

Brigadno sodišče
VIII. brig. XVIII. div.

Opr. št. BVS 23/43
11

Štab
Tomšičeve brigade /delavski bat. /
I., II., III., IV. bataljoni in bateriji VIII brig.

Na položaju

V prigibu dostavljamo prepis sodbe izvršene nad obojencema M. K. K. Vincencem in I. v. a. n. i. d. Stanetom dne 8. t. m. radi znanja in s prošnjo za sporočilo, če sta bila omenjena res pri vašem del. bat. do zračnega bombardiranja pri Grahovem, dne 30. IX. 1943.

Vsem bataljonom in baterijam VIII. brig. z naročilom, da prečitате pred zborom s primernim podukom, da se bo za vse podobne slučaje enako postopalo.

S. F. - S. N.

11/X-43- priložena sodba poslana s namrebo, da se prečita pred zborom vsa 3 bataljona.

Predsednik:

Frjštart H.

Štab
I. U. B. Tone Tomšič
Položaj, 11. okt. 1943.

Brigadnemu sodišču
VIII. U. B. XVIII. Divizije.

Položaj

Na tamošnji dopis Opr. št. BVS 23-43-11 odgovarjamo, da sta se po delovnem vojnemu sodišču obojencema Mlake Vincenc in Ivančič Stane res nahajala v delavski četi našega III. bataljona, iz katerega sta 30. IX. t. l. dezertirala, z vama zadoščeno smo vzeli in znanje njuno obsodbo in justifikacijo ter odredili prečitanje obojencema po vseh naših edinicah s povdardom, da naj služi ta obsodba za primer, da ga ni kraja, kjer bi ov. bodoči dezertarji lahko še ostali skrivati pred edincami NOV.

Smrt fašizmu — svoboda narodu!
Po pooblastitvi štaba-
Vodja administracije

Nam. KOMANDANT-a

Ur-dna pripomba »izginil« pomeni, da je bil — ubit. Dokaz: dva dokumenta iz arhiva »Tomšičeve brigade«.

Vodilni funkcionarji Tomšičeve brigade

so naslednji ljudje, ki jih je naša javnost doslej poznala po ogromni večini le pod izmišljenimi imeni:

Stab
I. U. B. T. Tomšič
Položaj, 11. 10. 1943, ura 10.

Stabu
XIV. divizije NOV in PO Slovenije.

Na položaju.

Stalne propustnice.

Z ozirom na tamkajšnje naredbo z dne 9. t. m. št. 242-43 dostavljamo seznam podatkov funkcionarjev in kurirjev, kateri pridejo v poštev predloga za izdajo stalnih propustnic:

- 1. Semič Stanko (Daki), roj. 13. 11. 1915, komandant brigade, Ljubljana.
- 2. Lepin Jože (Ris), roj. 14. 8. 1922, namestnik komandanta brigade, Preloge.
- 3. Tomšič Janez (Janez), roj. 16. 3. 1909, načelnik štaba brigade, Postojna.
- 4. Zugelj Franc (Zvone), roj. 8. 7. 1919, namestnik politkom. brigade, Štepanja vas.
- 5. Škrabar Stane (Braškar), roj. 17. 3. 1910, vodja propag. odseka brigade, Kranjska gora.
- 6. Šket Vinko, roj. 4. 3. 1896, vodja administracije brigade, Zužemberk.
- 7. Pavšič Stefan (Jure), roj. 10. 12. 1910, orožar brigade, Zador.
- 8. Dr. De Reggi Jože, roj. 10. 1. 1907, Grahovo pri Tolminu, zdravnik brigade.
- 9. Boehm Oskar, roj. 19. 1. 1921 v Grahovem, veterinar brigade.
- 10. Mendoš Peter, roj. 20. 6. 1919, Ljubljana, brigadni sekretar ZKM.
- 11. Rode Venceslav (Iztok), roj. 24. 9. 1921 v D. M. v Polju, šofer-kurir.
- 12. Peč Miroslav (Nande), roj. 12. 1. 1919 v Ljubljani, šofer-kurir.
- 13. Trtnik Ivan (Taras), roj. 29. 10. 1922, v Vevčah, kurir.
- 14. Mlakar Tone (Pipo), roj. 22. 3. 1925, Vrhnika, kurir.
- 15. Čjaha Ivan (Silvio), roj. 13. 2. 1923, Stranska vas, kurir.

26. Lavrič Rudolf, roj. 14. 4. 1914, G. Polje, intendant III. bataljona.

27. Škol Alojz, roj. 6. 4. 1915, Sp. Lenje, komandir štabne patrole.

28. Škol Leopold (Polde), roj. 5. 10. 1918 v Mirni, obveščevalec brigade.

29. Benčina Danilo, roj. 13. 10. 1921, Bloke, obveščevalec bataljona.

30. Šlajpah Franci, roj. 20. 6. 1924, Ljubljana, obveščevalec bataljona.

31. Preložnik Vinko, roj. 30. 1. 1908, Sv. Urban, obveščevalec bataljona.

32. Sedjčič Cvetko (Marko), roj. 5. 8. 1922, Mala vas (Ježica), obveščevalec čete.

33. Dekleva Janez, roj. 4. 1. 1925, Ljubljana, obveščevalec čete.

34. Mahnič Alojz, roj. 30. 5. 1921, Ljubljana, obveščevalec čete.

35. Zgajnar Emil, roj. 19. 6. 1913, v Mirni, obveščevalec čete.

36. Pikel Ernest, roj. 24. 6. 1915, Zg. Siška, obveščevalec čete.

37. Kečvar Izidor, roj. 22. 7. 1909, Križevska vas, obveščevalec čete.

S. F. — S. N.

Politkomisar: Komandant:
Nam:

Štab Tomšičeve brigade

je tak, kakor nam ga prikazuje naslednji

Spisek štaba brigade

z dne 21. IX. 1943.

- 1. Politkomisar Krt, 2. komandant Daki, 3. nam. polkom. Matevž Plehan, 4. nam. komandanta Efenka razh., 5. načelnik štaba Tomšič, 6. boln. tov. Jože, 7. boln. tov. Tone, 8. tehnik Jože razh., 9. Tehnik Peter, 10. Kojnar Jure, 11. intendant Riko, 12. Lojze, 13. Sine razh., 14. Albin, 15. Silvo, 16. Borut razh., 17. Janez, 18. Braškar, 19. Šter, 20. Iztok, 21. Mote, 22. Maks, 23. Medle, 24. Marjana, 25. Vili, 26. Nande, 27. Mramor, 28. Taras, 29. Kordiš, 30. Franc - sežj, 31. Gorenšek Maks, 32. Petkovšek Jure, 33. Anton Mrlak, 34. Mlakar Stanko, 35. Plavec, 36. Miha, 37. Emil, 38. dr. De Reggi, 39. Miška De Reggi, 40. dr. Lavrenčič.

Stab je tu naveden po večini z izmišljenimi, tolovaškimi imeni. T spisku je nave-

Kako so »justifikacije« izkoriščali za zastraševanje moštva, pričča naslednja zapoved:

Stab
I. U. B. Tone Tomšič
Položaj, 11. X. 1943.

Stabom bataljonov!

Pregibno pošiljamo sodbo brigadnega vojnega sodišča VIII. Udarne brigade z naročilom, da štabi bataljonov odredijo, da se ta obsodba prečita pred zborom vseh bataljonov. Ob tej priliki je treba pred zborom pojasniti in povdarditi, da bo enaka sodba zadela vsakogar, ki bi dezertiral, ker ga ni kraja, kamor bi se dezertarji lahko skrili pred edincami narodno-osvobodilne vojske.

Sodbo s tem podpisom vred dostavljamo štabu II. bataljona, ta pa po izvršitvi naredbe dostavi III. bataljonu, III. bataljon pa dostavi štabu I. bataljona. Stab I. bataljona vrne sodbo in dopis štabu brigade.

Nam. POLITKOMISARJA KOMANDANT
Sodba prečitana pred zborom I. bataljona.

.....
(potrdilo štaba bat.)

Sodba prečitana pred zborom II. bataljona.

.....
(potrdilo štaba)

Sodba prečitana pred zborom III. bataljona.

.....
(potrdilo štaba)

Quo vadis Roman v slikah!

Dobite ga v uredništvu »Slovenskega doma«.

MALI OGLASI

SMREKOV / JELOV LES

rezan in tesan, kakor tudi bukove, hrastove, javorjeve, jesenove in lipove plohe dobite v skladišču zadruge »Marade« v Vinizozdravniški ulici (za Cukrarno).

All ste se že naročili na edino slovensko poljudno znanstveno knjižnico

»SVET«

Če že ne, potem to storite čimprej! SVETOVA knjižnica vam prinaša poučne in zanimive knjige z namenom, da izobrazijo bralec, da jih seznanijo z zanimivostmi, ki jih bralec do sedaj morda še ni vedel. Širiti kulturno obzorje, dajati posebno mladini, ki dorašča, veliko koristnega branja, to je namen SVETOVE knjižnice. : : Mesečno izide po ena knjiga. Vsebinsko so SVETOVE knjige sila pestre, ne le po izbriani snovi, pač pa tudi po lepih slikah, ki krase slikovno knjigo. Šest knj

Vloga in usoda ženske v slovenski rdeči revoluciji

Pot iz „emancipiranega“ salona v gozd, v „enakost“, v brezno...

Ženske so običajno veljale že od nekdaj kot slabši spol, ki ga ni treba razen v gospodinjstvu bogve kaj upoštevati. Komunistem v svoji ideologiji ni mislil tako. Spoznal je, da je ženska važen element, ki se dá večkrat bolj s pridom uporabiti za nekatere stvari kakor moški. Zato se je z vsilo silo vrgel na politični lov za ženskami.

Danes je pri komunistih okrog dvajset odstotkov žensk. S svojo miselnostjo je komunistem žensko zaslužil in jo postavil na nižje mesto, kakor je bila v starem veku. Za komunistem je ženska in vse, kar je z njo v zvezi, vredno samo toliko, kolikor mu služi.

Vodilno geslo komunizma, da je za doseg cilja dovoljeno vsako sredstvo, se pri nas — poleg vsega drugega jasno vidi tudi pri prigravitvi žensk v komunistične bojne vrste, kar je pri vsem OF-arskem gibanju najbolj melodramatična reč.

Komunisti govorijo o enakopravnosti žensk, o uveljavljenju žensk v vseh javnih in zasebnih poklicih, o ženski volilni pravici, skratka postavljajo žensko na isto mesto ko moškega, ne oziraje se na njene duševne in zlasti biološke posebnosti, in s tem na njene posebne naloge v družbi.

Dosledno temu trdijo, da je ženska prav tako sposobna biti oficir in vojak kakor vsak moški. To načelo so tudi dejansko dovolj žalostno uveljavljali v vseh komunističnih edinicah po naših gozdovih.

Cilj komunizma je: ubiti v ženski vsako njej lastno čustvo in čast, venomeriti njeno mišljenje, onemogočiti ji vsako samonadzor-

Najprej so jih uporabljali v obveščevalni službi, bodisi v mestih ali na podeželju. Kamor moški ni mogel, tja je prišla ženska. V ta posel so jih uvajali postopoma, po načrtu.

Prvič je taka ženska prinesla kako nepomembno pošto ali kaj drugega lažjega, drugič pa so ji dali že težjo nalogo. Če si je kaj pomišljala, so ji zagrozili, da jo bodo ovadili oblastem, ker je bila že kompromitirana. Tako so jih počasi pripravili do tega, da so postale poslušni stroji, ki so vse naloge izpolnjevali brez pomisleka.

Znan je zanimiv primer iz Ljubljane, kjer se je to dresiranje najbolj obneslo. Treba je bilo izvedeti neke podatke od višjega italijanskega častnika. Poznali so njegovo poglavitno vrtilno, da rad vidi mlada, po možnosti nedolžna dekleta.

Mož je že prej metal oči za nekimi takim dekletom, kar komunistom ni ušlo. Zato so takoj skovali načrt. Prav to dekletu je dobilo nalogo, naj izve od oficirja zaželene podatke. Skoraj brez pomišljanja je šlo — v kolikor se je pomišljalo, so ga prisilili z grožnjami, obljubami in frazami, da gre za narodno stvar, zaradi katere morajo odpasti vse osebne koristi — in v eni noči, za ceno svojega devištva opravilo delo »za narodno stvar«.

Kot nagrado za »dobro storjeno delo« so ji dali — članstvo v KPS.

Ta primer je bil za komuniste tako »svetel zgled požrtvovalnosti za domovino«, da so

Pridobivanje z obljubami

Za pridobivanje žensk so komuniste uporabljali približno iste načine kakor kača v raju, ko je zapelevala Evo. Trkale so na žensko nečimrnost in breknale na enakost. Obljubljale so, da potem, ko bo pri nas zavladal komunistični red, ne bo treba ženskam doma nič več kuhati in skrbeti, kaj bodo jedli. V novem redu bodo skupne kuhinje, kjer bodo dobivali vsi hrano. Ženski se v novem redu ne bo treba ozirati na nobeno moralo, vsaka bo delala, kar bo hotela. Dedeč bo moral držati jezik za zobmi in se ne bo mogel pritoževati, če bo žena hodila z drugim.

Prav tako se ne bo treba ubijati z otroki. Za to bodo javne vzgojevalnice kakor za teleta. Prati tudi ne bo treba, pa tudi umazan ne bo treba hoditi. Za to bodo skrbele javne pralnice. Ženske da se bodo lahko uveljavljale tudi v javnih poklicih. Ženska bo na primer lahko oficir, moški pa ji bo moral snažiti čevlje. Tudi politiki bodo ženske lahko in bodo hodile na seje, moške bodo morali pa ostati doma in čakati, kdaj bo prišla žena od seje.

Skratka, obljubljale so vse, samo tega ne, da bodo morali tudi moški roditi. Učile so torej vse, kar je učila v Ljubljani že Angela Vodetova.

Kmečke žene so te obljube sprejemale po svoje. Drugega si niso mogle misliti kakor to, da so te ženske, napolnjene s takoj učenostjo, pač nore. Takih idej so se oprile jele te tiste, ki se jim nikdar ni ljubilo delati in jim je lahko življenje bilo edini cilj.

Ženske v rdečih vojaških edinicah

Prava žaloigra slovenskega emancipiranega ženstva pa se je začela, ko so ženske začele prihajati v vojaške edince. To je bilo v zgodnji pomladi 1941.

Komunistično vodstvo se je za to odločilo, da bi tudi na zunaj polagalo »pravno žensko enakopravnost in s tem pridobilo naše »nevezgajeno in v svoji miselnosti razdvojeno ženstvo«. V resnici je njegov cilj bil doseči, da bi komunistična vojska bila bolj raznolika in neurejena, ker je le neurejena vojska sposobna voditi revolucijo. V neurejeni vojski je namreč dovoljeno vse. V neurejeni vojski lahko pobijaš in uničuješ, kar je glavna točka v programu revolucionarne armade. Komunistem pa je hotel s tem privabiti tudi manjvredne romantične moške, češ saj je v narodni vojski dovolj zabave in vsega, ker imamo dovolj žensk v edinicah.

Komunistično vodstvo je hotelo s privabljanjem žensk povečati divjost in krvočnoost v edinicah. Zakaj? Prvič zato, ker so ženske, vzgajene v zavesti, da so enake moškim, hotele moške prekositi v pobujanju in krvočnem divjanju; drugič zato, ker je pri tem igrala važno vlogo spolnost.

Ženska, ki se je izkazala kot bolj kruta, je dobila pri komunistih večji ugled, bodisi pri navadnih prostakih, bodisi pri vodstvu. Čim bolj je bila ženska krvočnica, večjo veljavo in priljubljenost je uživala med komunisti. Ženske-komunistke so v splošnem bolj krvočne in nečloveške kakor komunisti-moški.

Poleg tega je komunistično vodstvo vabilo ženske v svojo službo še iz drugih virov. Potrebovalo je namreč tudi bolničarke in kurirke.

Kaj jih je vleklo v gozd

Največ žensk je prišlo v gozd iz romantičnih in pustolovskih nagibov. Večina ljubljanske mladine je bila okužena po raznih skupnih taborjenjih in smučanjih, ki so jih levičarji prej posebno vneto zagovarjali in prirejali. Zdad so se tem ljudem v romantičnem gozdnem življenju obetala vsakovrstna »doživlja« in to uradno.

Moderno oblečena komunistična študentka v Ruslji. Salonskega komunizma pri nas bi bilo nemara brž konec, če bi KPS svojim vernicem zapovedala takale oblačila, kakor jih morajo nositi njihove vrstnice v »najnaprednejši državi sveta«.

Drugi vzrok je bila emancipacija. Dekleta in ženske so si obetale razna vodilna in odlična mesta, zlasti komisarska, kjer se najbolj živi. Nagibi so bili torej tudi čisto koristolovski.

Tako je neka ljubljanska emancipiranka na vprašanje, zakaj je prišla, odgovorila: »Zato, da bom postala komisarka.« To se je

»Moderno« oblečena slovenska komunistka v gozdu

zgodilo v Dobrepolju po razpadu Italije, kamor se je pripeljalo po 8. septembru na kupe takih »komisark«.

»Enakost« v taboriščih

Prve ženske so ljudje med tolovaji opazili v dobi prve »republike« maja 1942. Ljudje so jih čudno gledali: bile so v moških hlačah, s čepicami na glavi in s puško na rami.

Te prve bojevnice so bile še dokaj sveže in na pogled prijazne. Komunistični prvaki, komandanti in komisarji, so hitro vrgli oko po njih. Rdeči vojaški pravilnik je sicer prepovedal vsako občevanje z ženskami, ki so vključene v borbene edince. Toda če si komandant ali politkomisar, si lahko »kaj več privošči«, kakor če si navaden bojevnik!

Bojevnice so tako šle po neizgovibni poti. Ko so jih izrabili vrhovi, so padle v roke navadnim bojevnikom. Za te pa je seveda pravilnik veljal.

Tako se je zgodilo, da so zaradi nemorale ustrelili v »Krimskem odredu« maja 1942 štiri ženske in dva moška.

Stabi so imeli svoje strojepeške. Tem se ni smel nihče približati, če ni bil od štaba. To so bile zanesljive komunistke, zraven ženske, od katerih se moško oko nerado obrača. Malokdaj all nikoli se ni zgodilo, da bi katera od teh šla po poti drugih tovarišic, ki so nosile puško...

Silno redke so bile v hribih ženske, ki bi znale kuhati, ali sploh opravljati kako žensko delo. Če vemo, kdo je šel v hribe, se nam to ne bo zdelo čudno. Kuhati so morali moški, ome pa so najrajši hodile po gozdu s puško na rami. Tudi pranje in čiščenje jim ni dišalo. Delati so bile navajene tisto kakor doma: nič.

Kar je bilo med hostarji kmečkih fantov, se za ta dekleta niso menili, ampak jih zaničevali. Največje prijateljce so našle v ljubljanskih pritepenicah, ki so prišle med komuniste pač s te vrste »osvobodilnimi« nameni. Ločenih ležišč za moške in ženske ni bilo in tudi v patrole so hodile skupaj s »stovarišicami«. Sem pa komunistični pravilnik ni segel.

To je bila doba tako imenovane »prve republike«, v kateri so komunisti živeli v miru in jih ni še nihče preganjal. Bila je to doba romantike, zanesenosti, lepih doživetij, doba mirnega in udobnega uživanja, skratka vsega, o čemer je sanjal n. pr. kak svolast, mehokoglav Sernek. Bilo je še vsega dovolj: lepega vremena, hrane, dobre volje in prijateljskega življenja.

Potem je prišla prva ofenziva in vaške straže, kar je vse položaj postavilo na glavo in razbilo vse čare. »Osvobodjenega« ozemlja ni bilo več. Treba je bilo iti v gozdove, ležati na mokrih tleh. Hrana je bila skopa in še to malokdaj. Ni bilo prilike za pranje perila, za preoblačanje. Ženske so bile umazane, nečiste. Oglašale so se boleznimi, uši. Zaradi spanja na mokrih tleh so se prehlajale in čutile posledice. Spolno so postale nemikavne, komunisti so se jih izogibali kakor garjevih ovc...

Komunistični zdravnik dr. Lunaček je dejal, da marsikatera teh žensk ne bo nikdar več mogla roditi. Zdad so na mah spoznale, da ni več romantike, spoznale so, da so šle preko svojih moči in da ne morejo prenašati tistega, kar so jim prej vtepal v glavo.

Toda kaj jim je kazalo? Nazaj ni bilo več poti, vleči je bilo treba voz naprej, dokler se ne bo zvrnil v jarek...

V ta čas padajo prvi in zadnji porodi v gozdu. Usoda teh otrok je bila različna. Nekaj so jih dali v refo, nekaj jih je pomrlo, nekaj pa jih sploh ni živih zagledalo sveta. Nekatero matere so pobegnile iz pogubne družine in ušle z otroci na varno.

Zanimivo je, da ni nikdar rodila nobena partijka. To zato, da ne bi prišla partija v slabo luč med ljudstvom. Seveda pa zaradi tega ne smemo misliti, da so se partijke izogibale moških! Kje neki! Razočarane romantične duše so bile vedno bolj zapuščene, ker so si komunisti iskali ljubice izven taborišča. Njihove želje po na-

Teden doma

Nemški oddelki, ki so očistili prostor južno od ceste Gorica-Ajdovščina, so izvedli nenaden sunek od te ceste v smeri proti Trnovskemu gozdu ob Čepovanu. Stisnili so v dnevi od 15.—20. januarja številno komunistično tolpe na prostor Čepovan—Lokve, ki so ga zaprli tudi s severne strani. Komunistične tolpe so bile na ta način prisiljene k boju. Bile so uničene. Nad 500 komunistov je bilo v teh bojih ubitih. Nemcem pa so padle v roke velike količine orožja in drugih vojaških potrebščin. Zbiranje tolp so nemške čete nekaj časa mirno opazovale, v ugodnem trenutku pa udarile po njih in jih uničile.

Poraba električnega toka je bila s posebnim odlokom šefa pokrajinske uprave omejena. Odlok določa med drugim, da se sme v podjetjih in zasebnih gospodinjstvih porabljati električni tok do največ 90 odstotkov potrošnje v istem mesecu prejšnjega leta, če je mesečna poraba znašala več ko 10 kw. Prepovedano je obratovanje motorjev na električni pogon v industrijskih in obrtnih napravah in uporaba električnih likalnikov v zasebnih gospodinjstvih v času od 16.—20. vsak dan. Prepovedano je tudi razsvetljevanje izloženih oken ter uporabljanje električnega toka v frizerskih salonih za kodranje las po 17. Prestopki se kaznujejo s stroгим zaporništvom do 5 let in z denarno kaznijo do 300.000 lir.

Begunec iz Bele krajine je zdaj v Ljubljani nad 300. Nekaj jih je v Ljubljani že od takrat, ko so se vračali iz internacije in niso mogli nadaljevati svoje poti domov, drugi pa so prispeli v Ljubljano pozneje, in sicer po dokaj čudnih ovinkih. Mnogo je med njimi takih, ki so prebredli Kolpo in nato po hrvatskem ozemlju čez Zagreb prišli v Ljubljano. Belokranjski begunci so v Ljubljani nastanjeni na Ledini, na učiteljski, v Križankah in drugod. Precej se jih je pa tudi prigrabilo k domobrancem. Za belokranjske begunce se je v Ljubljani ustanovil tudi poseben gospodarski socialni odbor, ki skuša beguncem v vsakem oziru priskočiti na pomoč, zlasti tistim, ki so pomoci najbolj potrebni.

Da bi bila izbira in urejanje pisem v velškanskem poštnem prometu po obširni nemški državi čim enostavnejša, je bilo z odredbo nemškega poštnega ministra določeno, da morajo vse poštne pošiljke imeti poleg naslova še posebno značko — poštno številko. Za Gorenjsko in Koroško je bila določena poštna številka 12 b. To številko je treba napisati na pisemih v zarisan krog, ki naj bo na naslovu levo od kraja, kamor je pošiljka namenjena. Poštna številka za vso Štajersko pa je 12 a.

Begunci z Dolenskega, ki so v Ljubljani in bi se radi vrnili v avtomobilskimi kolonami, ki od časa do časa odhajajo v kraje, kjer so domobranske posadke, naj se obrachajo po informacije za ta potovanja na Informacijski urad pokrajinske uprave v Ljubljani, Dunajska — Tyrševa cesta 38. Broz poprejšnje prijave pri tem uradu v hodočeno bo mogoč nihče potovati z avtomobilskimi kolonami.

V Trstu je bila policijska ura podaljšana, tako da traja zdaj od 23.—5.

Zanimivo sodno razpravo smo imeli pretekli teden v Ljubljani. Na zatočni klopi je sedel znani specialist za ušesne bolezni dr. Janko Hafner. Po dolgotrajni kazenski presodbi je za državni tožilec obtožil zlobna poskušena zastupitve svojega brata Milana Hafnerja, in sicer s pomočjo pok. prof. Nuše Tavzosa. Sodišče je obtožena spoznalo za krivega in ga obsodilo na tri leta robije. Zdravnik dr. Hafner je bil že prej večkrat kaznovan.

32 mož in fantov je skupaj prišlo pred nekaj dnevi v Novo mesto iz neke oddaljene slovenske vasi ter se prigrabilo v domobranske vrste. Na svoji poti do Novega mesta so komunistom pobrali mnogo orožja in streliva ter tako prišli na cilj dokaj dobro oboroženi. To je spet nov primer, da so slovenski fantje, ki so iz lastnega prepričanja napovedali neizprosen boj komunističnim razbojnikom, v večjih skupinah prigrabljajo med domobranci. Novo mesto je zadnje čase takšnih primerov doživelo že več.

predovanju so ostale neizpolnjene, ker je bilo preveč kandidatov za komisarska mesta. Ta so dobile samo najboljše partijke, ki so odšle na teren že v vnaprej določeno nalogo.

Večina takih žensk je šla po poti propada do konca, dokler ni padla na stopnjo počestne vlačuge. Ljudstvo jih je sovražno in ni našlo zanje nobenega usmiljenja ali dobre besede. V svoji zapuščeni so postale zlobne in grabeljivje. Spoznale so, da so igralle vse in so delale, kar jim je še ostalo: kradle so pri revizicijah in se naslajale pri likvidacijah...

Tako so doživele višek rdeče emancipacije.

Zadnji val

Zlom Italije je zaradi pustolovščin in zaradi upanja na hiter konec vojne pripeljal v gozd mnogo ljubljancem. To so bile take, ki so bile ves čas komunistične pripadnice. Po vseh postajah jih je bilo polno. Prihajale so v lahkih oblekah, s torbicami in v polnih čevljih. Življenje v gozdu so si zamisljale pač po ljubljansko. Prišle so v znamenju ljubljanskega bojnega razpoloženja: z namazanimi ustnicami in manikiranimi nohti...

Ta pošiljka je bila od vseh najslabša. Prišle so razne »kulturnice«, frizerke, trgovske pomočnice, uradnice in izbrana garnitura savojških vlačug. Te zadnje so postavile mejniki v tretji komunistični republiki.

Večina jih je dobila večjo ali manjšo politično ali vojaško funkcijo zaradi zasluga, ki so si jih pridobile v komunistični službi, ko so izvajale od cesarskih vojakov razne podatke. Večina pa je prinesla od svojih cesarskih prijateljev tudi spomin v obliki spolnih boleznih kot zadnji pozdrav od njih zaveznikov. Tega spomina so bili kmalu v prejšnji meri deležni vsi komunisti, navadni in višji.

In v znamenju teh spominov se začena četrta rdeča »republika«.

Sodobna ženska moda v komunistični Ruslji

stvo, skratka narediti iz nje stroj, robota, docela enakega moškemu stroju, ki bo pri vseh rdečih načrtih brezhibno služil.

Položaj rdeče emancipiranke pri nas

V Sloveniji to delo komunizmu zadnja tri leta ni bilo težko. Tako imenovane emancipiranke so krasno pripravljale tla zanj. Emancipacija — prizadevanje za doseg enakopravnosti z moškim, je šla pri nas — kakor vsaka druga tuja ideologija — v skrajnost kakor nikjer drugje.

Za to ima največ zaslug znana emancipiranka učiteljica Angela Vode, ki je spisala tudi nekaj takih vodenih knjig. Njeno ideologijo o emancipaciji označuje na kratko predavanje, ki ga je imela L. 1939. v Delavski zbornici, kjer se je zavzemala za zahtevo, naj bi ženske hodile v službo, moški naj bi pa doma gospodinjili — in po možnosti tudi rodili, kakor je pristavil pameten možakar, ki je poslušal vodeno modrost te Vodetove. Za take ideje so se navduševali pri nas — kakor drugod — ženske, ki so zatajile svoje naravno poslanstvo in niso nikdar v življenju znale najti pametnega, ženski primerne dela. Okoli takih ideologov so se zbirale tiste, ki jim je postopno zamiral ženski čut in so se hotele uveljaviti povsod, samo tam ne, kjer je njihovo mesto po človeškem in biološkem zakonu. To so bile »javne delavke« in monedne dame, ki jim je bilo doma dolgočas, pa razne akademičarke, ki se niso hotele učiti, ampak so se gnale vedno za »višjimi cilji«.

V družini Vodetove ni bilo opaziti delavskih in kmečkih žena, ker so imele pač preveč skrbi s svojimi družinami in s svojimi ideali. Tem ženam je bila tuja ta vodena učnost, ki je zagovarjala belo kugo in zakonito odpravo plodu — danes največji narodni greh. Glavno zbirališče teh emancipirank je bil »Dona visokošola«, kjer so prirejale čajanke, na katere so hodili Boris Kidrič s svojo ženo, Kraigherji, Ziherti in drugi. Ta dom je bil leglo komunistične propagande. Tu so med mlado žensko inteligenco ob zvokih pesne godbe razpravljali o vlogi in samostojnosti ženske ter njeni važnosti v javnem življenju.

Pri takih ženskah je komunistem našel najbolj pripravna tla, ko je pri nas začel s svojim delom. Prenekatera je šla v hribe, prenekatera je ostala doma, vse pa v zvesti službi komunizmu.

Ženske v komunistični obveščevalni službi

Držeč se komunističnega revolucionarnega načrta, ki priporoča zlasti ženske za obveščevalno službo, češ da so najbolj zanesljiv element, so pri nas komunisti obrnili vso pozornost ženskam in jih organizirali za sebe. V prvem razdobju komunizma na naših tleh so bile ženske, zlasti študirane, najbolj pripravne za rdeče razdiralno delo. In ženske so se odlično izkazale.

ga vsak dan omenjali pri komunističnih edinicah pred strojem.

To se je zgodilo takoj v začetku komunistične revolucije pri nas.

Do zloma Italije je bilo pri nas okrog 500 pravih partijcev, in sicer v vsej bivši Sloveniji. Med temi ni bilo skoraj nobene ženske. V partijo so jih začeli sprejemati šele potem, ko so jih prej dve leti šolali. Ker je bilo v partiji tako malo žensk, je pomenilo za ženske veliko čast, če so prišle v partijo, pa najsi bo za kakršno koli ceno.

Komunisti so si v Ljubljani kmalu ustvarili skupino žensk, ki so opravljale obveščevalno in kurirsko službo. Pod obveščevalno službo so takrat, ko še ni bilo VOS-a (Varnostna obveščevalna služba — slovenska GPU) spadale tudi likvidacije, zlasti pa vse priprave zanje in maskiranje.

Pod celotni pojem likvidacije spada tole: obveščevalna služba je morala zbrati vse podatke o osebi, ki jo je bilo treba likvidirati. To službo so v začetku opravljale po večini ženske. Ko je bila likvidacija končana, so te ženske poskrbele za maskiranje, to je, da so zakrile in zmešale kako sled za morilecem.

Politično delo komunistk

Iz Ljubljane so predli mrežo dalje v podeželska mesta in podeželje samo. Sprva so ženske uporabljali za kurirsko in obveščevalno službo, pozneje jih pa že srečamo tudi v političnih odborih.

V Novem mestu se je konec 1941 prikazala neka ženska, ki je govorila hrvaško. Prišla je z nalogo, da poveže vse »napredne« Novo-mščanke.

Prva, ki se je pridružila, je bila Fani Korširjeva iz Novega mesta, ki jo je tudi podelje že 1941, zlasti pa spomladi 1943 imelo priliko videti. To je bila visoka, suha ženska barvanih las, šminkanih ustnic — torej s tovarišico Hrvatice zanimiva prikazen na deželi. Imeli sta komunistične sestanke v mirnopoški okolici, kjer se jima je kmalu pridružila tudi znana amaonka Mara Rupenova iz Mirne peči, ki danes predstavlja višek »naprednega« ženstva v pokrajini.

Te prvakinje niso imele sestankov samo za ženske, ampak tudi za moške. Sestanki so bili prijeten cirkus za kmečke fante, ki so se na njih zelo zabavali. Nekoč so imele sestanke blizu Mirne peči. Fante so jih nekaj časa gledali in poslušali, ko pa jim je bilo zadosti, so se obrnili, rekoč:

»Kaj bomo poslušali te namazane babe! Pa še nihče jih ne razume, kaj hočejo. Kaj se baba vtiika v take stvari. Baba naj prime za kuhaličico!«

Naloga žensk v komunizmu je bila predvsem trejna: pridobivati na splošno ljudi za komunizem, vplivati na ženske, da bi le odstranile možne in sinove ter jih pridobivale za komunizem, in pridobivati za komunizem mladino v mladinskih organizacijah — v SKOJ-u.

S. S. VANDINE:

Skrivnostni zmaj

13

Dosedanja vsebina:

Pri kopanju, ki se ga je udeležila po domači zabavi pri Stammovih, se udeležila družba, takoj po svojem prvem skoku v vodo skrivnostno izgine neki Montague, zaročenec Stammove sestre Berenike. Policija uvede preiskavo in pri zaslišanju ugotovi, da nikomur, razen Bereniki, ni ravno žal za Montaguejem. Stamm, ki se kopanja ni udeležil, je mnenja, da je Montague pri skoku v vodo priletel z glavo ob jezersko dno in se ubil. Isto misli tudi Stammov finančni svetovalec Greef. Najbolj presenetljivo pa je mnenje Stammove matere Matilde, ki vztrajno zatrjuje, da je Montague ugrabil v jezeru zmaj, zaščitnik Stammovih.

Ko spuste vodo iz jezera, res ne nečedejo in njem trupla, pa tudi ne kakšnih stopinj ob jezeru, ki bi dokazovale, da je Montague iz jezera skrivaj kam odšel. Najdejo pa na blatnem jezerskem dnu sledove tac, podobnih zmajevim.

Preiskava dobi novo smer, ko v žepu Montaguejeve obleke najdejo skrivnostno pismo, ki ga je po Stammovem mnenju napisala neka Helena Bruetti, ki se povabila na domačo zabavo pri Stammovih in odzvala z izgovorom, da mora odpotovati. V pismu sporoča Montagueju, da ga bo z avtomobilom čakala na cesti v bližini jezera. A če bi Montague skrivaj odšel iz jezera, bi moral vendar pustiti za seboj kakšne stopinje na mehkem jezerskem bregu. Montaguejeva zaročenka Berenika se res spomni, da je tisti večer slišala na cesti poleg jezera avtomobilski hrup. Matilda Stammova pa se ne da prepričati in še vedno zatrjuje, da je Montague ugrabil zmaj, da celo ve, kam je njegovo truplo odnesel, a tega kraja da nikomur ne bo izdala, ker da je to njena in zmajeva stvar...

V eni izmed ledenih kotanj onkraj jezera najdejo Montaguejevo truplo, vse zamrznjeno. Na prsih ima mrvice veliko rano, podobno ko da bi jo bil naredil zmaj s svojim prvim krempljem. Na Stamma ta najdba močno deluje, Stammova mati pa je vsa zadovoljna, da je s to najdbo spet potrjena njena trditve o zmajju. Na vprašanje, ali ima zmaj kakšno zvezo z družinsko grobnico poleg jezera, pravi, da je zmaj varuh tudi Stammovih mrtvih. Ključ te kapele je da je ona skrila, da ne bi kdo odkrnil trupel, ki v tej grobnici počivajo. Vance, duša preiskovalne komisije, dobi vtis, da Matilda Stamm skuša s svojo pravilico o zmajju le nekoga ščititi.

»Res ja. Povsem je prepričana, da zmaj prebiva v jezeru in da varuje Stammovo pred njihovimi sovražniki. A še nekaj drugega je pomagalo narekavati ona njena izjavljanja o pravičnem zmajju; nekaj precej človeškega in osebnega. Rad bi vedel... Vancejev glas je postal slaboten. Mož se je zleknil v naslanjač ter nekaj trenutkov mirno vlekli svojo cigareto. Markham je bil nemiren. Z mrkim obrazom ga je vprašal:

»Čemu pa si ji omenil ključ od one kapele?«

»Tega še sam ne vem,« je odkrito priznal Vance, a bilo je videti, ko da njegove misli blodijo nekje daleč. »Morda zato, ker kapelica stoji blizu kraja, kjer smo našli sledove.« Dvignil se je in se za nekaj časa zazrl v pepel svoje cigarete. »Ona grobnica me je naravnost začarala. Njena lega je v »strateškem« oziru zelo važna. Predstavlja, če so tako izrazim, nekak hrib, nekako višinsko točko...«

»Kakšno višinsko točko?« Markhama je nekam zbledelo. »Kakor se zdi, nihče ni stopil z jezera na onj tesni prostor. Kar pa se tiče trupla, smo ga našli precej daleč proč, na dnu ene onih ledenih kotanj.«

Vance je vzdihnil.

»Z ničemur ne morem ugovarjati tvoji doslednosti, Markham. Ni je mogoče pobijati. Kapelica nima ničesar opraviti z ostalimi... Raje pi ba videti,« je še potolil, »da bi jo bili zgradili na kakšnem drugem koncu posestva. Skrajno nadležna mi je. Stoji prav na črti med hišo in cestno zapornico na East Roadu. Ta prema črta seka tisti majhni kos sveta, o katerem bi se človeku zdelo, da se samo tam lahko jezero odteka.«

»Napačno pomisleke imaš,« je ugovarjal Markham živahno. »V kratkem nam boš še začel razkladat o relativnosti in hitrosti, s katero se razširja svetloba...«

»Dragi Markham! Vance je pri tem vrzel proč svojo cigareto in vstal. »Še pred kratkim sem tavaj po medzvezdatnem prostoru. Zdaj se potikam po kraljestvu bajne slovia, kjer fizikalni zakoni ne veljajo in kjer kraljujejo nadnaravne pošasti. Postal sem ko kakšen otrok, veš.«

Markham ga je nemirno in nekam čudno pogledal. Čeprav se je Vance sredi tako resnega razgovora malo pošalil, je bilo vendarle jasno, da je njegov um sledil čisto določeni miselni niti; da je našel v tej temi žarek luči in da se je izogibal govoriti o njem, dokler ne bi povsem ugotovil, od kod ta žarek prihaja. Markham ga je razumel in je takoj uhal govoriti o tem. Vprašal pa je:

»Ali bi rad nadaljeval s preiskavo, ali pa počakal toliko časa, dokler si ga zdravniški izvedenec ne ogleda?«

»Naglo bi rad storil marsikaj,« je odgovoril Vance. »Rad bi govoril z Lelandom, potem s Tatumom in slednjič me zelo vleče,

da bi si ogledal Stammovo zbirko, zlasti zbirko ribl. Zanimivo bi bilo to, ne?«

Markham je spasil obraz in udaril z roko po naslanjalu svojega stola.

»Kaj boš najprej storil?« je vprašal ne preveč vljudno, čeprav je bil doslej nekam vdan v usodo. Vance je vstal in se pretegnil.

»Leland, da, on je dobro obveščen o vsem in bi nam lahko zelo pomagal.« Heath ga je naglo šel iskat.

Ko se je Leland pojavil pred nami, so mi je zdel nekam zaskrbljen.

»Greef in Tatum sta imela pred kratkim med seboj preprič,« nam je povedal. »Drug drugega dolžita delne krivde, da je Montague izginil. Tatum je odkrito izpovedal, da je prejšnjo noč Greef, ko je iskal Montagueja v jezeru, ni imel lepih misli. Ne vem, kaj si je želel, a bil je kar plavkast od jeze, in moral a sva z dr. Hollidayjem napeti vse sile, da sva preprečila, da ne bi Tatum a pestmi zgrabil.«

»Zelo pomembno,« je pomrmljal Vance. »Kaj pa, ali sta se Stamm in Greef razumela?«

Leland je zmajal z glavo.

»Bojim se, da ne. Po strani se gledata danes. Stamm je neprestano premeleval tisto, kar je bil dejal pretekle noč Greef. Bil je tedaj v taknem stanju, da je izbrul vsako obzirnost in povedal resnico, ali vsaj to, kar je mislil, da je res. Ne trdim, da vem, kakšni so resnični odnosi med njima. Včasih se mi zdi, da Greef drži iz kakršnega koli meni neznanega razloga Stamma v rokah in da ima Stamm res razlog, da se ga boji. Toda to je samo moja domneva.«

Vance se je zazrl proti oknu, ko da bi obduvalo krasno sonce.

»Ste kdaj opazili,« je vprašal, ne da bi se obneil, »kakšna čustva goji gospa Stammova do Greefa?«

Leland se je čisto počasi prestopil in se ustavil tik ob Vanceju.

»Greef ji ni preveč pri srcu,« je odvrnil. »Približno pred enim mesecem sem slišal, kako je o tem govorila s Stammom.«

»Pa mislite, da ima Greefa za sovražnika Stammovih?«

»Seveda, čeprav ne razumem zakaj. Gospa ve mnogo kaj, o čemer se drugim družinskim članom niti ne sanja.«

Vance je stopil proč od okna in odšel proti peči.

»Če se povrtno h Greefu,« je nadaljeval, »koliko časa pa je iskal v jezeru Montagueja?«

Dobil sem vtis, da Lelandu to vprašanje ni bilo preveč všeč.

»Tega vam ne bi mogel povedati. Jaz sem skočil v vodo prvi, Greef in Tatum pa za menoj... Morda deset minut ali tudi še nekoliko dlje...«

»Pa med tem časom ni nihče videl Greefa?«

Zazdelo se mi je, da je Lelanda vprašanje presenetilo.

»O, da,« je odgovoril zelo resno. »Izginil je pod vodo enkrat ali dvakrat, če se dobro spominjam, potem pa odplaval proti plitvini ob pečinah. Spominjam se, da me je v temi poklical ter mi povedal, da ni našel ničesar. Tatum je pred kratkim to podrobnost omenil. Gotovo se je opiral naujo, ko je dolžil Greefa skrivde, da je Montague izginil.« Umaknil je v počasi zmajal z glavo, ko da bi s tem hotel preprečiti zaključek, do katerega bi moral neogibno priti. »Mislim pa, da Tatum nima prav. Greef ne zna dobro plavati in kar vidim ga, kako se je skušal ustavit na taknem mestu, kjer je v vodi lahko stopil na noge. Čisto naravno je bilo, da se je podal tja, kjer je voda plitva.«

»Koliko časa po tistem, ko vas je poklical, pa se je Greef vrnil na breg?«

Leland se je zamislil.

»Tega vam ne bi vedel povedati. Bil sem silno zbežan in ne bi mogel pravilno premetiti, koliko časa je poteklo od enega do drugega dogodka. Spominjam se le, da je bil Greef po tistem, ko sem opustil iskanje in stopil na suho, prav kmalu za menoj. Tatum je prvi stopil iz vode. Prej je bil precej pil in se ni najbolje počutil. Bil je videti nekam utrujen.«

»Pa Tatum ni rnil na nasprotni breg?«

»Ne, ne. Držala sva se ves čas bolj skupaj. Čeprav ga nimam preveč rad, moram

vendarle priznati, da je pokazal mnogo poguma in vneome, da bi rešil Montagueja.«

»Rad bi govoril s Tatumom. Nisem ga še videl. Tega, kar ste mi bili povedali, si pač nisem mislil o njem in bi se bil raje izognil razgovoru z njim. A zdaj je spet zbudil pozornost nase... Z Greefom se je prepiral, kaj? Kakšna domisel? Greef gotovo ni v tej hiši persona grata. Nikomur ni všeč... Zalostno je to...«

Vance je znova sedel ter si prižgal novo cigareto. Leland je brez besede radovedno zrl vanj. Čez nekaj trenutkov je Vance dvignil oči ter ne pričakovano vprašal:

»Vam je kaj znanega o ključu od kapele?«

Pričakoval sem, da bo Leland osupnil nad tem vprašanjem, a mirni izraz na njegovem obrazu se ni spremenil. Videti je bilo, ko da smatra Vancejevo vprašanje za nekaj povsem razumljivega in naravnega.

»Ne vem nič drugega,« je dejal, »kakor to, kar mi je povedal Stamm. Že več let tega ključa ni nikjer. A gospa Stammova

trdi, da ga je skrila. Jaz ga že od svojih mladih nog sem nisem več videl.«

»Pa vsaj takrat ste ga videli, kaj? Bi ga zdaj prepoznali?«

»Seveda bi ga. Je to ključ, ki ga človek ne bi mogel zamenjati s kakšnim drugim,« je odgovoril Leland. »Ima svojevrsno obliko in je narejen po japonsko. Je zelo dolg, morda kakšnih petnajst centimetrov, njegov zob pa ima obliko žrke S. Ključ je vedno visel na žeblihu nad pisalno mizo Jozueja Stamma v salonu... Je zelo malo verjetno, da bi gospa Stammova vedela, kje je zdaj. Toda kakšen pomen pa ima vse to?«

»Mislim, da ga nima,« je tiho odvrnil Vance. »Zelo sem vam hvaležen za vašo pomoč. Kakor veste, bo zdravnik v kratkem tu, med tem časom pa bi me zelo veselilo, če bi mogel malo govoriti s Tatumom. Ali ste tako prijazni, pa ga pokličite?«

»Čelo vesel sem, da vam na kak način lahko pomagam.« Leland se je pri teh besedah priklonil in odšel.

Iz knjige vesoljnega stvarstva

Gmota rimske ceste 200.000 večja od gmote našega Sonca

Na Rimski cesti so ugotovili, da se zvezde, ki so blizu našemu Soncu, torej zvezde tako imenovanega krajevnega sestava, vrte približno s hitrostjo 300 km na sekundo okrog središča zvezdne kopice, ki ji pripadajo, vrte pa se v ravnini Rimske ceste. Če bi se torej vsi »krajevni sestavi« vrtili kot togo telo, ne bi bilo mogoče ugotoviti točne razlike v odgovarjajočih razdaljah ali hitrostih. Nasprotno pa so ugotovili iz opazovanja različno oddaljenih zvezd neko zvezo, neko razmerje med njihovo hitrostjo vrtenja in razdaljo od središča zvezdne kopice, ki ji zvezde pripadajo. Slednja znaša navadno okrog 300.000 svetlobnih let. Sklepamo dalje lahko tudi, da mora biti gmota vse Rimske ceste proti središču njenega sestava močno zgostena in je v celoti 100 ali 200.000 milijonov krat tolikšna kakor gmota našega Sonca, ta pa spet 300.000 krat večja kakor zemeljska.

Rimsko cesto si torej lahko predstavljamo kot nebesno meglo v obliki vijavnice, meglo navedenih razsežnosti. Okrog nje in okrog našega sončnega sestava, ki je nekje proč od njenega središča v kvartorijski ravnini, pa so poslane kroglaste kopice zvezd. Razmeroma opek pas temne vesmirske snovi v tej ravnini nam onemogoča, da bi videli središče njenega jedra, okrog katerega se Sonce zavrti vsakih 200 milijonov let enkrat. Središče tega ogromnega sestava nebesnih teles leži med ozvezdjem lokostrelca in škorpiona, t. j. med dvema izrastkoma Rimske ceste, ki jih prav spriče to njuno značilnosti zemeljski opazovalce lahko dobro vidi. Čeprav bo takšno predstavo Rimske ceste v bodoče, ko bodo izvedena nadaljnja raziskovanja, najbrž do vseh podrobnosti treba spremiti, vendar drži neizpodbitno, da je Rimska cesta sestav zvezd raznih vrst oziroma skupin, zvezd velikih in spritlikavec, meglice nepravilnih oblik, medzvezdnih oblakov kalcija, volika in drugih plinov.

Razumljivo je, če se nam pri tem valjuje vprašanje, ali so tudi druge nebesne meglice, tiste zunaj Rimske ceste, tako ogromne kakor Rimska cesta, in ali so prav tako sestavljene. Ogledajo si na primer

Gledamo prizore izpred več milijonov let

Povedati pa je treba, da v meglicah, ki so zunaj Rimske ceste, vidimo le tisto, kar se je na njih odigravalo pred milijoni leti, dočim gledamo na Rimski cesti prizore izpred nekaj deset tisoč ali stamo nekoje tisoč leti. Vedeti pa moramo, da so ta časovna razdobja z ozirom na silno dolgo dobo zemeljske zgodovine in razvoja vesolja za razmeroma zelo kratka.

Vsekakor pa je gotovo, da na nebesnih meglicah, ki so zunaj Rimske ceste, pa naj so nastale vse istočasno, ali pa postopoma druga za drugo, opazimo, da nekatere predstavljajo gmoto v obliki pravilnega elipsoida in da je snov na njih enakomerno porazdeljena na vse njihove dele, na drugih pa opazimo, da bruhajo, pa naj se to dogaja zaradi notranjih sil ali pa zaradi vpliva bližnjih nebesnih teles. V drugem primeru gre za neke vrste »plimovanje«. Ti pojavi se kažejo v obliki nekakšnih »oteklin« na nebesni meglici, in ob megličnem ravniku se pojavijo temne lise ali pasovi. Izbruhnjena snov polagoma preide iz osrednjega jedra na meglično vijavnico. Kadar postane privlačna sila, ki deluje med posameznimi »drobci« plina manjša kakor pa sila, s katero je jedro meglice izbruhnulo pline, tedaj se plinski izmeček združi v med seboj ločene krogle, katerih velikost, gmoto in medsebojno razdaljo lahko tudi izračunamo. Najbolj razvite nebesne meglice so na pogled takšne, da se zdi, kakor da v resnici iz njih nastajajo nove zvezde, sestavljene iz skrajno redkih plinov, mnogo redkejših, kakor pa se v našem zemeljskem ozračju, a po prostornini so te novorojene zvezde mnogo večje od našega Sonca.

Čeprav ta veličastni pojav, ki ga opazujemo na nebu in ki iz njega lahko spoznamo, kakšna je bila davna preteklost posameznih zvezd — raznih razvojnih dob seveda ne moremo ugotoviti, ker je človekovo življenje na zemlji prekratko in še kratkotrajnejša naša raziskovanja — čeprav torej ta veličastni pojav v gotovo ni tako enostaven, kakor bi se na podlagi povedanega utegnilo zdi, vendar lahko trdimo, da vsaka nova razlaga in vsak nov napredek na polju zvezdoslovja vsaj v neki meri lahko pomaga pri pojasnjevanju velike skrivnosti, kako nastajajo in iz česa so nebesna telesa.

Andromedino meglico

ki je razmeroma najbliže Rimski cesti in jo lahko vidimo tudi s prostim očesom. Oddaljena je približno milijon svetlobnih let in prav spriče to oddaljenosti so prejšnje čase mislili, da je njena velikost znatno manjša kakor pa velikost Rimske ceste. Poznejša in najnovejša opazovanja pa kažejo, da je skrajna zunanje pasove te meglice mogoče videti le s pomočjo fotografije in še to le, če uporabimo posebne vrste fotografsko ploščo. Prav ti fotografski posnetki pa kažejo, da mora Andromedina meglica biti približno takšnih razsežnosti, kakor Rimska cesta. Vse meglice, ki imajo obliko vijavnice, seveda niso enako velike, že zato ne, ker vemo — vsaj o tistih, ki nam jih je dano preučevati — da niso vse v isti dobi svojega razvoja. Torej so med njimi lahko »velikani«, srednje velike meglice, ali pa »spritlikavec«. Čudno pa bi bilo, vsaj za naše sedanje pojmovanje, da bi bila prav Rimska cesta največja med vsemi nebesnimi sestavi, recimo ozvezdji vesolja.

V Andromedini meglici, ki jo lahko ogledujemo od raznih strani, nam spektroskop razkriva, da je njen srednji pas sestavljen

Saj mora ona na vse misliti...

Tu so jo sprejeli, stepeno, raztrgano dekletce z zagoneznimi očmi, na pol zavešeni z gostimi trepalnicami. Skoraj bi ji bile oslepele oči od čudežne beline. Tu so odkrili in pretehtali njeno bogstvo in jo postavili nad vse. In odslej je nenehoma dajala, od jutra na večer zamelala iz svojega naročja in metala iz svojih rok. Neobhodno potrebna hrana jim je in nihče ne pomišlja, da bi utegnili kdaj usahniti.

Onkraj pregraje — tam je pustila neizpolnjeno mladost.

Vsekakor mi danes ni dobro, pomisli, in se izmakne zapeljivim polotnim vonjem.

»Sestra Martinak!«

Spet so nekoga pripeljali. Skoraj ob istem času, kakor vsak dan. In tako je prišla tja ob istem času in kakor je prihajala vsak dan; prispela je visoko zrvanana in resna, v dotlanem, snežbelem, tesno se prilagajočem oblaku, v velikem plahutajočem

Nada Matičič: Sestra Martina

Videla je zgodnjo roso in mlado sonce, ki je sililo skozi meglo ter zlatilo zid in stopnišče. Pokojno je ležalo dvorišče pred njo. Stegnila je roko skozi okno in vsa vlažna in mrzla je bila, ko se je dotaknila obraza.

Ta belina. — Preveč jo je bilo in vedno in povsod belina. Tako se je gromadila okoli nje nenehoma, sama jo je hotela in nikoli ni bežala od nje, navadilo se je oči. Zaprta jih je in zopet je videla belino. Uklebnjena je vanjo... In kadar je legla k postelji, se je videlo še ob postelji: belo, belo. Tako je bogata. Tudi njena duša je bela. To sonce je belo; na to belo postelje sije belo in mrzlo. Sploh ne pozna več toplota poletja, no sonce ne ona, ta mila sestra Martina.

Videla je bedneže; z dolgimi okosteneli mi rokami so grabili proti njej. Videla je izjokane, na pol mrtve oči, ki so poslednjič prosile. Obsojence, ki niso gledali luči, blaznike, ki so rjoveli živeli mrtvo življenje; umirajoče matere, mrtvorojene; ljudi, ki so se burno otapeli smrti, jetičnike, priklenjene na dolgoletno posteljo, smrdljive rane, okužene, obsojence na počasnno razpadajoče hrane.

Videla jih je: v dolgi, strnjeni vrsti so šle mimo nje čudno prikazni. Jetičnik, smečljajoče se v čudomilni zamaknenosti, ob sebi je vlekel okosteneloga druga. Mati je šla obletajoč, globoko sklonjena nad mrtvim detetom, sama že s smrtjo v očeh.

O videla je slepce in blaznike, ki so hvalili Gospoda, da jim je postal luči. In okužene, ki so skrivali svoje rane, z mislijo, da so ozdraveli. Na vseh pa je bil mil, čudovito sladek smečljaj, prav na vsakem obličju.

Tako so odhajali, kadar jih je gledala sestra Martina prav ob blizu in se jim resno smečljalo. Odhajali so s smečljanjem in a prav takim blestem v očeh; brčkone so ga ukradli sestri Martinji.

Vsi so šli skozi njene roke. Vsi jo potrebujejo.

Zdaj je procesija žalostnih prikazni minila in sestra Martina je trudna. Vsi jo tako mučijo, vsi jo hočejo, res, kmalu ji bodo izpili vse sokove, ti njeni otroci. A vendar — v najmočnejših ženskih letih je, nežna, sloka, in še vedno prožno hodil. Let ne stoji, pa kaj bi, kar je bilo za tisto pregrajo, je ne moti več. Prišla je nekod sem in ostala je tu in prav nič se ni izpremenila od prvega dne. Šla je prožno nasproti vsem težavam in še vedno se ubada z njimi. Ve, da jo vsi potrebujejo in da jo prosijo. In ona daje in nikoli ne pomišlja, da bi kaj sprejela.

Tako stoji ob oknu vsako jutro nekaj trenutkov. Tako čaka na jutranje vstajenje, nekoliko pred odhodom med jetičnike, slepce, pohabljenec, blazneže in vse zaznamovane trpince. Nekaj hipov, v samo njenih.

Videla je tekanje marljivih žena po stezah med gredicami okoli postelji. Tam prihajajo strožniki z nosili in mlekarice in zdravniki. Zdaj in zdaj se bo razpršila vsa megla, tudi ta pri tleh in poletno jutro bo sijalo med belimi postelji. Že sliši živahno beganje po hodnikih, rdečelične, vesele sestre so. Ko mravlje delovne so, vdano v božjo voljo, ne plašijo se pred naporom. Vedre so in prijazne, tako mlade — Zvonil. Za motno šipo blisne bela senca in nato še in še. Vrata zdrasnejo, golorok strežaj pogleda k njej. Vnovič si gre z roko preko obraza, povsem nalahno, a zabeže jo do kosti. Tako mrzla in bela je roka sedajle.

Potrebujejo jo, se zgame. In tako se napoti, kakor se je večraj, kakor se bo bržda jutri. Tako gre vedno mimo marljivih ljudi in mimo istih vrat. In prav tako kakor vedno se ji vse smečlja, marsikdo spoštljivo in prisrčno, malokdo, da bi je ne pogledal. Morebiti jim sestra Martina odzdravlja, morebiti ne.

Čim dalje gre, večje je tekanje. Prihajajo sestre, strožnice in zdravniki. Bolniki se zvijajo v veeh na mizah, dolgih, ozkih in visokih ležiščih. Z naraščajočo grozo bulijo v kazalce na uri, v neizprosni kažipot smrti.

Sestra Martinak!

Zrtev milo prosil mrke, visokozravnane može, strmi v njihove zakrinkane obraze in blastno išče tolažbe v svojem obupnem položaju. Zdaj je tu sestra Martina in blaži s svojim zagonetno milim pogledom obsojenčeve muke pred operacijo. Tudi potem ko zareže rezilo v negibno telo, se žrtve nagonsko obrne z očmi in sestrično obličje. Vse muke blaži njen pogled.

»Sestra Martinak!«

Bolno dete kaže v svojem spačenem nagubanem obličju, ki v njem sijajo velike oči, dobrohotno, zadovoljno, skoraj prijateljsko razpoloženje do sestre, ki se je njena toplina razvila po njem. Z ročicami hlasta po njenih prsih in živahno mežika v njene oči. Pa se začudi nad velikim belim pokrivalom, ga motri od raznih strani in ugiblje bogved kaj. Tedaj ga sestra Martina prav nalahno krene po krmežljavem nosku in odplave dalje.

Ta sestral! Matere so morebiti ljubosumne, brčkone jim je urekla njihove črvičke, ko tako stegujejo ročice vanjo!

Nič ne morejo storiti brez nje, malokaj se more zgoditi tu, ne da bi ona bila poleg. Zapored prihaja v sobe, sončne in prostrane,

vseposvods se nagiba nad svoje otroke. Vseposvods se vžigajo motni, krmežljave oči, spajajo se z njenimi skrivnostnimi ognji. Čezdalej bolj povšeči jim je sestra Martina, tudi onim, ki odhajajo.

Popravi jim vzglavje, ali naravna pregrinja, samo malo, vsakemu malo. Hlastno je gledajo tih borih nekaj trenutkov, ko je med njimi. Vsi jo hočejo, prav vsi, od vseh strani je vabijo in ne odreže jim. Domotožno jo spremljajo z očmi, ko odhaja. Še potem za steklenimi vrati sledi njeni izginjajoči, sladki semci!

Tako jo utrujajo, ti njeni otroci!

Od jutra v večer plove bela, sloka sestra Martina mimo vseh vrat, mimo neštevilnih ležišč, mimo upadlih obrazov; od jutra v večer plove tih, skrivnostna senca med obsojenč. Plove po njihovem nebarvnem, v neskončnost se raztezajočem blodnjaku, razpreza po njem svoje nežne roke in široko razmetava bogostvo iz toplih dlaní. Polno, prgišča zdravja in toplote je zmetala med te svoje trepeče otroke.

Med naporim delom obstane pred široko odprtmi oknom, zavešenim a prosujojo tkano. V poletnem soncu se razposajeno razteguje nežne veče mlade brezje, prav v okno sili, v naročaj sestre Martine, najbrž. O, ko bi se moglo njene misli za hip ustaviti, saj jo utrujajo kakor njeni otroci. Saj je v vsaki njeni misli skrb, saj je vsaka nujno povezana z njenim delom. In tako je med vsemi ostalimi živahnimi in marljivimi sestrami, ki brčkone ne premisslujejo toliko,

Videla je drobno, zamolklo, blede obličje

Videla je drobno, zamolklo, blede obličje in široko razprte turbone oči. In te oči so se vsesale v njene in vse to bolecice je sunkovito vtrepetal.

Sestra Martina je gledala goste, zamotne se svetlikajoče črne lase mlade ženske. Sklonila je se nad nemirno, burno deklitko telo zaskrbljena mati in jo pogledala po tropetafih licih. Miadi mož, brčkone njen zaročenec (tako je slišala sestri Martina, da so šepetale sestre, stojiče okoli) se je zgrbil vase in nemirno atoplec okrog sester. Zdravniki so govorili politih in se ozirali z dolgimi pogledi na nemirno ležečo žensko. Sestra Martina je stala ob strani in nepremično zrla v turbone oči. Zdaj je sunil v tišino rezek, piskajoč glas, da se je sestra Martina obrnila v stran. »Ziveti! Ziveti hočem!«

Pristopili so k ležišču in jo odpeljali v veliko, prostrano dvorano. Sestra Martina je zadnja zapustila elegantno mater in zaročenca, ter z resnim smečljanjem tiho potegnili steklena vrata za seboj.

Videla je potem veliko rano na dekletovem telesu. Ko jo je obvezovala, se je bolnična glava nežno oprla ob sestrične prsi in kazno je bilo, da ji je odleglo. Čez dobrih čas je kriknila iznova:

»Ziveti! Ziveti hočem!«

Upornica, je pomislila sestra Martina in zabežlo jo je do kosti. Vsi drugi so po večini vdano odhajali. Ta pa noče.

Dalje na 8. strani.

G. Pevsner:

Dvojno življenje Evna Azeva

28

Srečanje na vlaku Köln-Berlin

Razkroj ruskih socialno-revolucionarnih organizacij in ustanov se je začel posebno poudarjeno kazati v začetku leta 1908.

Do tega razkroja so privedli različni vzroki. Nekaj je bilo takih, ki niso imeli nobene zveze s stranko, temveč jih je bilo treba pripisovati splošnemu političnemu položaju, kakršen je nastal tiste čase.

Zlasti pa je do razkroja prišlo zaradi notranjih vzrokov. Ti vzroki so se porajali iz nasprotij in nesporazumov, ki so nastajali zaradi vprašanj o programu in o načinu. Se bolj pa so razkroj pospeševali vedno vztrajnejši glasovi o tem, da je med samimi poglavarji prevratniškega gibanja izdajalec.

Ti glasovi so se zlasti močno širili v krogih, ki so bili nasprotni glavnemu odboru socialno-revolucionarne stranke.

Do njih je prišlo zaradi tega, ker so prav tiste čase prišli v Rusijo zlasti dosti nasilnikov, dalje zaradi tega, ker so spodleteli najpomembnejši nastopi in napadi, ki jih je stranka pripravljala. Nezaupanje in poplah so vzbujali tudi prejšnji primeri izdajstva, ki se je bilo pokazalo v prevratniških vrstah.

Naloga, ki si jo je nadel Vladimir Burcev, da bi razkrinjal te izdajalce, je bila zanj torej zelo hvaljevna, saj ne bi bil ob nobenem drugem času mogel naleteti na ugodnejša tla za svoja prizadevanja, kakor pa je to bilo zdaj, zlasti odkar je policija tako krklječe porazila »severni letični oddelek«.

Skupina socialnih revolucionarjev v Parizu se je zaradi tega sešla na sejo dne 16. marca 1908. Obsežno so razpravljali o tem vprašanju ter na koncu sklenili, da bodo začeli preiskavo.

Preiskavo naj bi izvedel skrivni odbor, kateremu naj bi pomagal Vladimir Burcev, ki so ga zdaj vsi imeli za prvega strokovnjaka v tem vprašanju.

Burcev je bil svoje sume glede Azeva povedal nekaterim članom stranke. Skrivni odbor je v svojem delu prišel do istega zaključka in je o tem obvestil tudi glavni odbor.

Glavni odbor je te podatke preučil ter potem imenoval novo komisijo, kateri je naložil, naj zadevo preišče in pretrese do vseh podrobnosti.

Ko se je to zgodilo, so se začeli oglašati razni ljudje, ki so hoteli Azeva braniti. Posebno silovito so to delali Savinkov ter njegovi prijatelji, ki niso mogli verjeti, da bi njihov dolgoletni poglavar bil sposoben izdaje.

Nova komisija ni razjasnila ničesar. Nasprotno, izjavila je, da so obtožbe Vladimirja Burceva in pa skupine pariških socialnih revolucionarjev docela neutemeljene.

Meseca julija pa je komisija, kateri so bili naročili preiskavo pariški revolucionarji, predložila glavnemu odboru podatke, do katerih je prišla po svojih raziskavanjih. Iz njih je bilo razvidno, da so v stranki res ljudje, plačani od policije, in da je zaradi tega potrebno nadaljevati preiskavo.

Azev, ki se je oziral samo na sklepe glavnega odbora, je zdaj še enkrat mislil, da je zmagal on.

Ko se je vrnil iz Glasgova se je za nekaj časa ustavil v slavitem belgijskem kopališču Ostendu. Tam je bila tudi njegova ljubimka Neddy de Hero, a katero se je mudil ondi do konca julija.

Konec tega meseca se je vrnil v Pariz, kjer je imel nekaj poslov.

Ko je moral avgusta potovati v London, kamor so bili sklicani sejo stranke, je odvedel tudi tja svojo ljubico, na katero je bil tako navezan, da se zdaj ni mogel več ločiti od nje.

V Londonu so si njegovi tovariši priganjali časa s tem, da so se ubijali s težavnimi razpravami, kako bi spet pomagali svojemu gibanju do moči. Azev pa je rajše s prijatelji hodil od zabavišča do zabavišča, od veselice do veselice, da se je že vsem čudno zdelo.

Udeležil se je samo zadnjih sej, kjer je razlagal svoje načrte o tem, kako si zamislija obnovitev »bojnega odseka« na novih podlagah in po sodobnejših tehničnih načinih.

Burcev je zvedel, da se seje v Londonu udeležuje tudi Azev. Zaradi tega je nekemu izmed udeležencev poslal pismo, v katerem je odločno trdil, da je Azev vohun ter izdajalec.

Clovek, kateremu je bilo pismo namenjeno, je pismo izročil glavnemu odboru stranke. To je pri odboru povzročilo silovito jezo proti Burcevu, češ kako si drzne prihajati s takimi obdolžitvami proti tako zaslužnemu revolucionarju, kakor je Azev.

Glavni odbor je zdaj sklenil zadevo enkrat za vselej rešiti. Imenoval je častno sodišče, ki naj bi sodilo ne Azeva, temveč Burceva. Sodišče so sestavljali nepristranski možje, katere je odbor izbral izmed najbolj preskušanih in najbolj uglednih revolucionarjev.

Po seji v Londonu se je Azev vrnil v Pariz, kjer je imel številna posvetovanja s Savinkovim. S tem sta se razgovarjala, kakšno stališče naj zavzamejo do tega novega častnega sodišča.

Toda ta stvar ni bila niti zdaj Azevu glavna skrb. Bolj kakor tem posvetom s Savinkovim se je posvečal vselemu življenju z ljubico, kateri je kupoval razkošna in draga darila.

Toda medtem ko je Azev veseljačil, kakor da se ne bi zavedal, v kakšnem položaju je, je pa Burcev z vsemi silami iskal novih podatkov ter z njimi izpopolnjeval svoja dokazila, zakaj prepričan je bil, da bo bitka tokrat trda in težavna.

Kakor smo že dejali, so se njegovi sumi o tem, da je Azev izdajalec, že pred davnim časom spremenili in trdno prepričanje. To se je zgodilo tudi zaradi novih in odločitnih izpovedi Bakaja.

Toda tudi ta razodetja ne bi bila zadostna močna, da bi prepričala sodnike, katere je postavil glavni odbor. Burcev je torej potreboval še drugih pričevanj.

Zdaj se je spomnil na bivšega načelnika carske policije Aleksija Lopuhina.

Lopuhin je bil prišel v nemilost pri vlad in je zdaj živel v tujini. Bil je vedno, in tudi še zdaj, prepričan nasprotnik revolucionarjev uporabljal Gerasinov.

Povrh tega je Lopuhin prav tedaj bil v sporu z vlado in ministrskim predsednikom Stolpnom, ki je bil Azevjev prijatelj.

Burcev je bil prepričan, da bi Lopuhin povedal vse, kar ve, če bi mu kdo razložil, kakšno dvojno igro igranja Azev.

Sei je torej Lopuhina iskal. Kmalu je zvedel, da je mož v Nemčiji, in sicer v zdravilišču Neuenahr blizu Koblenza.

Ko je to zvedel, mu je pisal in ga prosil, naj določi, kdaj in kje bi se dobila, češ da bi se rad z njim pogovoril o zelo važni stvari. Toda odgovora na to pismo ni dobil.

Potem se je obrnil na nekoga prijatelja, ki bi mu lahko pri tej stvari pomagal. To

je bil framacjon Braudo. Od njega je zvedel, da bo Lopuhin 15. septembra odpotoval iz Kölna v Berlin, od koder naj bi se potem vrnil v Rusijo.

Burcev je takoj odpotoval v Köln in je ves napovedani dan čakal na postaji. Videl je Lopuhina, da je stopil v vlak. Spremljala ga je žena.

Burcev je hitro stopil za njim, ne da bi ga Lopuhin zapazil. Ko je vlak zapustil postajo, je kakor po naključju stopil v oddelek prvega razreda, kjer se je bil utaboril Lopuhin.

Lopuhin in Burcev sta se poznala že od prej. Ker si torej nista bila tuja, sta se pozdravila in začela govoriti o stvari, ki je bila Burcevu tako pri srcu.

Burcev je pogovor napeljal tako, da je najprej omenil boj, katerega je začel proti izdajcem in izdajalcem v svojem listu »Bylo je«.

Pripovedoval je Lopuhinu, kako je zadnje čase dognal, da se je neki poljejski plačanec vgnedel v vodstvo stranke in da se mu je posrečilo postati poglavar »bojnega odseka«, pravil je tudi, kako je ta človek pripravil in izvajal različne važne atentate.

Potem je Lopuhinu pripovedoval, da se mu je posrečilo dobiti točne podatke o dvojnem delu tega izdajalca, da ve za izmišljene imena, pod katerimi tega človeka poznajo v revolucionarnih krogih in pri policiji, da pa ve tudi za njegovo pravo ime. Ker zdaj ve o njem prav vse, je zanj stvar jasna in je trdno sklenil, da ga razkrinka.

Lopuhin ni na videz kazal nič posebnega zanimanja za tisto, kar mu je pripovedoval Burcev. Nепretrogoma pa je ponavljal besede:

»Kar povejte, kar povejte, Vladimir Lvovič«.

Burcev mu je torej povedal, da se poljejski agent, o katerem je govoril, imenuje Raskin, in da ga pod tem imenom pozna tudi policija. Razodel mu je vse, kar je vedel o njem.

Lopuhin se je čudil, da ima Burcev tako točna obvestila. Zlasti pa se mu je zdelo čudno, kako da za ime, pod katerim je Azeva poznala policija v Petrogradu, vedo še drugi ljudje. Najbolj pa se je čudil temu, kaj vse mu je Burcev vedel pravit o Raskinovih nasilniških dejanjih.

Lopuhin je prav dobro poznal delo tega skrivnega poljejskega sodelavca, četudi ga ni videl kaj dostikrat. Vedel je tudi, da je Azev stopil v glavni odbor socialno-revolucionarne stranke na željo ministra Plehveja. Pač pa mu je bilo neznan vse drugo, kar mu je Burcev zdaj pripovedoval.

Silovito ga je presenetila novica, da je umor Plehveja bilo delo Raskina. Osupnil je ne toliko zaradi dejanja samega, kakor zaradi tega, da je prav ta atentat bil eden

poglavitnih vzrokov za nemilost, v katero je pri vlad padel on, Lopuhin.

Kakor se spominjamo, je njegov službeni položaj bil vedno težavnejši zlasti zaradi spletk, katere je snoval proti njemu Raskovski. Umor velikega kneza Sergeja je bil drugi hud udarec za njegovo službeno napredovanje. Po umoru je na primer stopil petrogradski generalni guverner Trepo v njegovo sobo ter mu zavpil:

»Ubijalec«.

Prav kmalu nato se je Lopuhin moral umakniti iz službe.

Zdaj se je vsega tega spet spomnil do najmanjših podrobnosti. Njegovo razočaranje in ogorčenje je vzplamtelo z novo silo.

Ko je od Burceva slišal, da je Azev, s poljejskim imenom Raskin, pripravil tudi ta drugi umor, je razumel mnogo reči in mnogo okoliščin, ki so do tega trenutka bile nejasne in nerazložljive. Iz vsega tega je lahko sklepal, da je Azev povzročil tudi njegov polom.

Ko mu je Burcev dejal, da je Azev zamislil tudi atentat na carja, se je Lopuhin spomnil pogovora, ki ga je tedaj, ko je bil še glavni poljejski ravnatelj, imel predsednikom vlade grofom Wittejem.

Witte je Lopuhina imel za zvestega svojega človeka. Nekega dne mu je med štirimi očmi razložil načrt za umor carja. Ta načrt naj bi pripravila policija s pomočjo revolucionarnih organizacij. Lopuhin naj bi za to uporabil poljejske agente, ki so bili člani prevratniških združenj. Ti naj bi revolucionarje pregovorili, da je potrebno ubiti carja.

Lopuhin se seveda ni hotel ravnati po tem načrtu. Zdaj mu je bilo pa jasno, da je prav zaradi tega moral iti, na njegovo mesto pa je prišel njegov nasprotnik Raskovski.

Burcevljevi podatki so bili točni in niso dopuščali dvoma. Seveda je Burcev govoril samo o Raskinu in ni nikoli omenil pravega imena tega človeka.

Dejal je, da ta človek svojo igro nadaljuje in da je zaradi tega za vse važno, da ga razkrinkajo.

Lopuhin naj bi pri tem delu pomagal. Ni potrebno, da bi razodel kako skrivnost. Burcev mu je tudi dal besedo, da njegovega imena ne bo nikoli nikjer povedal. Vse, kar žel od njega, je beseda, ki bi ga potrdila v njegovem prepričanju.

Svoje govorjenje je Burcev končal takole:

»Ko ste bili načelnik poljejskega ravnateljstva, ste morali poznati kakega takega človeka, ki je bil med revolucionarji vaš agent. Kakor vidite, sem jaz dognal do konca vse, kar nas zanima. Prosil bi pa vas še enkrat, da mi dovolite povedati, kdo se po mojem skripi pod zlaganim imenom Raskin. Ko bom povedal, mi recite samo, ali sem uganil prav ali ne.« Lopuhin je odgovoril:

»Jaz ne poznam nobenega Raskina. Toda enkrat sem videl inž. Evna Azeva.«

Začelni dokaz je bil konec koncev tukaj. Burcev je pozneje o tem pisal takole: »To ime mi tedaj ni bilo novo, saj je že skoraj leto dni nepretrogoma obvladovalo vse moje misli. Toda iz Lopuhinovih ust me je zadelo kakor strela.«

Lopuhin mu je povedal še druge reči ter ga skušal prepričati, da je moralni povzročitelj vse te spletke z Azevim Raskovskij.

Toda Burcev je zdaj vedel najvažnejše stvar. Konec koncev je vendarje našel ključ do strahotne skrivnosti, katero je bil do zdaj dognal le toliko, kolikor jo je uganil po lastni bistrosti, po sklepanju, po domnevah in znamenjih. Zdaj je imel v rokah dokaz, s katerim bo izdajalca razkrinjal za vselej.

Ko je dopotoval v Berlin, se je poslovil od Lopuhina in se s prvim vlakom vrnil v Pariz.

Komaj je Savinkov, ki se seje v Londonu ni bil udeležil, zvedel za sklep glavnega odbora, je sklenil storiti vse, da bi do razprave proti Azevu ne prišlo. Preiskava po njegovem ne bi zadržala obrekljivih glasov, temveč bi jih še pomnožila, naj bi bil izid tak ali tak. Stranka ne bi nič pridobila.

Po drugi strani pa tudi ne morejo Azeva, največje slave »bojnega odseka«, klicati pred sodišče samo zato, da ga bodo postavili pred nekega Burceva. Sumnje, ki se obračajo proti Azevu, ne veljajo samo njemu, temveč pomenijo žalitev za vse teroriste, vredne tega imena. Na ta obrekovanja je en sam odgovor: začeti spet s terorističnim delom in ga napovedati s posebno izjavno. Tako bi se spet okrepilo zaupanje v voditelje prevratniškega gibanja.

Savinkov je te misli povedal Cernovu, ta pa mu je dejal:

»Ne vidim, kako naj bi ta preiskava in razprava pomenila žalitev za »bojni oddelek«, saj morajo soditi Burceva, ne pa Azeva.«

Savinkov je stvar povedal tudi Natansonu, pa ni imel pri njem nič večje sreče.

(Dalje prihodnjic.)

Ministrski predsed. Stolp in tik po atentatu

Evno Azev

Neddy de Hero

Nadaljevanje s 7. strani.

Kar ni zmogel glas, so vpile turobne oči, venomer, venomer — Bledo obličje je vidno plahnelo.

Spogledavali so se in vsakteri je s prodirnim pogledom obstal na sestri Martini. Težak molk. »Boj in boj je pojemal glas in se zamoklilo ustavil. Sestra Martina je sklonila svoj obraz globoko, prav do dekličinih brezkrvnih ustnic in se dotaknila nežne kože. Upornica je vnovič vzdrhtela in vzdrhtela je sestra Martina. Takrat se je medo nasmehnila vsem in privolila.

Zdaj že leži in je tako mirna kakor zmerom ob takem času. Bog vedi, čemu hočejo vsi prav njeno kri? Bog vedi, koliko se je izteklo iz njenih žil.

Morda ima v sebi čudežev vrelce, neusahljivi vir, ki se iz nje izteka v šibka, umirajoča telesa. In niti enkrat se ni zgodilo, da bi njena žrtev bila zama; zama, da bi njena kri ne pomogla srotam.

Tako leži in čuti, da ji odteka iz žil to njeno zdravilo. Tik ob sebi ima upornico, še vedno mrzlo in kljubujočo. Čuti njeno vročo sapo in rezko dihanje, čuti mamljiv vonj njenih toplih las.

Globoke nazaj je nagnjen drobni sestri obraz. Ves je pokopan v belini in skorajda se ne loči med blazinami. Tako skrivnostno lep je in pokojen, in kadar gleda s svojimi na pol priprtimi zagonetnimi očmi in trepalnicami, se razblesti na njenem obrazu nekaj čudno globokega in pomirjevalnega.

Bog vedi, kakšne oči ima sestra Martina, še nihče ni nikoli točno zadel njenih barv. Morebiti misli sedaj na dekličine lase, morebiti jih je sama nosila take nekoč; kdo ve, na kaj misli!

Sok njenega življenja odteka, vrelce usiha in mrka ledena vlaga se je razpredla po žilah. Se malo hipov in telo poleg nje se bo oživilo, saj se bo napilo njenega topliga življenja. Mati je in daje svojim otrokom.

Minilo bo nekaj tednov in to njeno dete bo šlo od nje zdravo in pozabila bo, bržkone, vsaj tako odhajajo že dolga leta od nje, saj ti otroci, No, malokdaj se zgodi, da bi kdo potem popraščal po njej. A Bog vedi, da sestra Martina nikoli ne pomisli na to.

Uporničine oči vročično buljijo v molčečo, resne ljudi in z usti venomer giblje. Nenasitnica, si misli vsakdo, pokončala bo sestro Martino.

Sestra Martina se tiho smehlja. Nobenemu od teh otrok ni tako hlastno dajala svoje krvi kakor temu, ki se tako krčevito okleplje življenja. Se malo naj počaka, ne bo mu treba več trepetati za tisti plamenček življenja, saj bo na novo planil in se razgorjel! To ve sestra Martina, tako nekaj samo po sebi umevnega je zanjo. Še vedno je tako bilo. Se malo.

Gošči, pisani kolobarji se mrzlično priganjajo po njenih mislih, ki postajajo toge in lene. Potem se mahoma vse razprši, samo še dolg, tenak, skozi sok potegnjen krik ališči:

»Ziveti! Ziveti hočem — — —

»Sestra Martina!«
Vstala je z ležišča, okorno, skorajda optekaje je stopala za strežnico po mehki preprogi. Zdal se je že malo opomogla. Le od kod jemlje toliko moči, saj so jo menda izpraznili do zadnje kaplje.

Toda uporni neokljence — saj res, malone pozabila je nanj. Čezdale huje ji je zanj, nemirna postaja, čim dalje gre. Uglodala jo bo med čistimi pernicami, tak otroško mil smehljaj bo imela na obrazu. Spržila ji bo onemoglo roko seve, tako bo. Tako so jo pozdravili potem vsi. Nasmihala se ji bo, takole pristrčno bo mežikala vanjo, kakor znajo novorojenčki. In odmahal bo vse dni okrevanja hotela imeti ob sebi svojo sestro Martino.

Spešila je stopinje in obstala pred široko zevajočimi vrati. Pomalo se je razgledala naokoli in stopila bliže. Četudi so se vsi gnetli na kupu ob nečem dolgem in belem, je sestra Martina le videla.

Videla je goste črne lase, ki so bili med blazinami; videla je goste in črne obrvi in trepalnice; videla je majhen obraz z neverjetno plašnimi in začudenimi očmi, tako široko razprtimi v neudumljivi grozi — in usta, vedno tesno atisnjena, zategnjena spačena usta.

Ugledala je zmagano upornost in zagledala je smrt.

Zdaj se je obrnilo vse vanjo in strmelo in ugitalo, bog vedi kaj.

Sestra Martina ni ugihala, ni strmela, sestra Martina je vedela: Bil je to prvi njen otrok, ki se ni poslovil od nje in za katerega je dajala svojo kri zaman. In poslednji njen otrok! Izsrkal so ji vse sokove, zdaj ne more nič več dati.

Nasmehnila se je prav tako rešno in globoko kakor vedno — temu zadnjemu otroku; izvila se je iz gruč in šla umerjeno in malahko in nič ni rekla. (Bila je redkobesedna, nikoli je še niso slišali, da bi se bila razgovorila.)

Potem so jo spet videli zvečer, ko so priglajali zelene luči na hodniku. Šla je mlno vseh vrat in vseh ležišč in tako velika se jim je zdela kakor še nikoli, in še bolj zagonetno topla in pokojna. Mnogo njenih otrok je spalo in morebiti so sanjali o njej, vsi so se tako spokojno smehljali. —

Sedaj je že za poslednjimi vrati in za steklom vidijo le še njeno skrivnostno senco. Oddaljuje se, manjša, in že se je utopila in spojila z zelenim somrakom v daljnem hodniku.

In spet je doživela večer v svoji sobi, kakor ga je večerj in vse dni. Ta dan — Ali ni bil enak vsem ostalim? Nekako. — Vnovič je zagledala dolgo žalostno procesijo trpinov, vdano-tožnih jetičnikov, žalostno-ponosnih pohabljenecv, zasmehljivih in prezirljivih blaznikov, vseh bednežev, ki so ali skozi njene roke

Dolga jih je bila veriga in še in še se je sklepala.

Ta belina. — Zdal se je nagromadila do vrhunca, zdaj se bo morala zadušiti v njej. Vse huje se je vsesala vanjo mrka ledena vlaga in se ji razlivala po žilah. Ni več topliga kotička, kamor bi se mogla nasloniti. Noge je ne morejo več nositi in bržkone bodo onemogle tudi roke.

Se je dosegla odprto okno, in ko se je dotaknila lica, je bila roka ledena in vlažna. Taka je bil zjutraj in potem ves dan do noči. —

Zgodnje poletje je, njeni otroci tako potrebujejo sonca. Da jim bodo odpirali okna in jih pošiljali na vrt! In vode, veliko sveže vode in čisto perilo. — Da le ne bodo površne te sestre, ko so še tako mlade in živahne, a dobre, saj jim ne zameri. — Da bi le vsi pazili na njene otroke. Še to večerice bi zalila, ne spominja se, če jih je danes že osvežila.

Ali bodo previdno ravnali s pohabljenim in bodo pazili na noseče mater! In na njihove male črvičke, da bodo imeli dovolj svežega zraka. Da ne bodo pretirali z blazniki, s temi njenimi najnesrečnejšimi otroci?

Z vsemi, vsemi — o, ko bi jih mogla še nekaj ur negovati in se pogovarjati z njimi, tako neboljgani so vsi, tako priščeni, kadar se razgovorijo —

Izpregla je. Zdal mora iti. Saj ne more prav ničesar dati svojim ljubljanim, je še pomislila. Potem je zdrknila na ležišče in se je umirila.

Morda bo še vstala, morda...